

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 4

Årgång 65

2010

Nationaldagsmete i Lidan

Foto Staffan Peterson

Nossebro Hembygdsförening
sidan 5

Riksstämman i Skara
sidan 18

Profilen - Tage Claesson
sidan 16

Hänt på bögda...
sidan 24

Foto: Charles Hammarsten

HKH Kronprinsessan Victoria

Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Innehåll

Några ord från förbundsordföranden.....	3
Tankar i tiden.....	4
I Nossebro ger hbf nytt liv åt historiska hus... 5	5
Minns Du 60-talet	7
Riksstämman i Skara.....	8
Gamla djäknestallet	10
Kaffetåren den bästa är	11
Helt naturligt - Häg(g)rande munbit.....	12
Vandring mot det förflutna	13
Konstverk i rondellen och på torget	15
Profilen - Tage Claesson.....	16
En torr historia	18
Att hanka sig fram	20
Bengt-Olofs gamla skifteslada	22
Hänt på bögda, Dalstorp och Husaby.....	24
Hänt på bögda, stadsvandring i Skövde	26
Medeltid i Västergötland och Gotland.....	28
Skaradjäknen, vem är han?.....	29
Läsvärt i korthet.....	30
Hembygdens helg på Historiska museet....	30
Gor lokt	31
Bröllop 1910 - 2010.....	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 febr, 15-21 apr, 24-30 juni, 24-30 aug, 26-30 okt, 24-28 nov.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA-BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 65
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2010 150:-

Varifrån kommer artiklar i detta nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till sidnummer i tidningen.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 43. Manusstopp är den 4 september 2010. Men skicka gärna material tidigare. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag till tidningen och tips, mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Några ord från förbundsordföranden

Sveriges Hembygdsförbunds riksstämma 2010 hölls, som bekant, i Skara och med Västergötlands Hembygdsförbund som arrangör. Organisation och innehåll blev en fullträff – till och med vädret var med oss. Många människor, både enskilda, i hembygdsföreningar eller museer, visade engagemang och initiativ: spelmän, domkyrkans sångkör, guidervid stadsvandring, i museer, domkyrka och bibliotek, därtill kunniga ledsagare vid de fyra hembygdsresorna. Stämmovärdar visade gästerna tillrätta, bokbord var dukat. Hembygdsfesten i Logården i Odensåker kunde inte göras bättre. Familjen Roser på Skara Stadshotell svarade med känd proffsighet för såväl mat, stämmolokaler som boende. Alla medverkande är värda ett stort tack för sina insatser! Det måste framhållas att idel beröm för arrangemangen har framförts från olika håll!

Kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth talade inledningsvis varmt om kulturens stora betydelse för människor och betonade att hon kände sig särskilt hemma i hembygdsrörelsen.

Riksförbundets styrelse hade till stämman framlagt ett förslag om ändringar i såväl riksförbundets som de regionala förbundens stadgar. Den framförda kritiken sköt främst in sig på att olika former av medlemskap skulle förekomma, att många formuleringar antydde ett ovanifrån-perspektiv samt att många oklarheter i texten förekom. Efter enskild överläggning beslöt SHF:s styrelse föreslå stämman att förslaget skulle återremitteras.

Betydelsefullt var att Bohusläns och Dalslands hembygdsförbund i gemensam motion aktualiserade frågan om ny tjänst som hembygdskonsulent. Eftersom Västergötlands Hembygdsförbund, Sveriges största, saknar sådan tjänst är vi glada för detta stöd.

Birger Svanström omvaldes som förbundsordförande. Den tidigare beslutade minskningen av antalet ledamöter i riksförbundets styrelse medförde bl a att Mona Lorentzson miste sin styrelseplats. Å andra sidan valdes hon enhälligt in i riksförbundets valberedning!

Med anknytning till SHF:s projekt "Kulturarvet och toleransen" handlade lördagens seminarier mycket om vilken historia som skrivs, lokalt, regionalt och nationellt. Otvivelaktigt kan betydande skillnad finnas

Eva Bergström Hyenstrand
Förbundsordförande

Alla dessa frågor är mycket väsentliga

mellan vad som hänt och gjorts och hur detta framställs i historieböckerna. Vilka urval görs, av vem och varför? Dessutom, uppfattas hembygdsrörelsen som bärare av ett homogeniserat, nationellt kulturarv? Arbetarrörelsen med socialt och regionalt varierande identiteter i Sverige? Görs kulturarv inom Sveriges gränser tillgängligt och begripligt för inflyttade från, ofta, helt annorlunda kulturer?

Hembygdsresorna gav uppskattad inblick i landskapets natur och materiella kulturarv. Ett viktigt inslag var hur modern, högtstående livsmedelsproduktion fogas in i kulturlandskapet. Ett minst lika viktigt inslag var besök vid Ranstadverket i Häggum med ingående samtal kring hur en möjlig storskalig uranutvinning påverkar både kulturlandskap och unik naturmiljö. Alla dessa frågor är mycket väsentliga, eftersom Västergötlands Hembygdsförbund arbetar för att landskapets centrala plåtåbergslandskap skall utses till världsarv.

Vi kan känna oss riktigt nöjda med vårt arbete som värd för årets riksstämma. Nästa år är det Värmlands tur. "Budkavlen", som lanserades vid stämman i Kiruna, har förts vidare till våra vänner på andra sidan Vänern.

Engod och intressant hösttillönskas alla hembygds-vänner!

Eva Bergström Hyenstrand

Tankar i tiden ...

Det finns ingen natur i Skaraborg om vi med natur menar ett markområde som är opåverkat av människan. Allt vi ser omkring oss är skapat av våra förfäder.

Det kan tyckas märkligt att jag, som i stort sett hela mitt yrkesverkssamma liv har arbetat med natur- och miljöfrågor på Länsstyrelsen i Mariestad, många gånger har sagt detta vid informationsmöten och sammankomster. Som ett exempel brukar jag ta Stenkälleområdet i Tivedens nationalpark, som visserligen numera ligger i Örebro län men fortfarande i Västergötland. Området har kallats Sveriges sydligaste vildmark. Men när man vandrar på stigen från parkeringsplatsen till Stenkälla går man över kolbottnar där det har stått kolmilor. Så någon orörd vildmark är inte ens Tiveden. Ute på våra stora högmossor har man tagit till vara starrhöet.

Om vi skall kunna bevara vårt vackra kulturlandskap med dess biologiska mångfald måste det skötas och vårdas på ett traditionellt sätt. Det blir allt viktigare och angeläget att visom äre engagerade inom naturvårds- och hembygdsrörelserna informerar alla om detta.

Utan engagerade natur-/hembygdsvårdare hade vi inte haft kvar fjädergräset, *Stipa pennata* – symbolen för Skaraborgs naturvård. Vi

hade inte haft kvar många av de slätterängsväxter som egentligen är relikter från det gamla odlingslandskapet. Vi hade inte haft kvar en restaurerad Hornborgasjö som, förutom att vara en värdefull fågelsjö, är ett kulturlandskap som gett våra förfäder näring och livsvillkor genom årtusenden.

Naturligtvis var inte slätterkarlarna och räfserskorna ute efter att bevara den biologiska mångfalden i slätterängen, men deras sätt att bruka jorden gav den

Bertil Ström

En lösning ser jag i ett ökat samarbete mellan naturskydds-föreningar och hembygdsföreningar

samlade kompetensen och engagemanget. Genom ett samarbete blir också "sårbarheten" mindre, ju fler som engagerar sig i en fråga desto större är möjligheterna att långsiktigt bevara kulturvärden och biologisk mångfald i vårt förnäma västgötska odlingslandskap.

Bertil Ström

Efter 41 år i Mariestad nu sedan ett halvår Huskvarnabo och återbördad smålänning.

sidoeffekten. Kanske de uppskattade slätterängen också för skönheten i dess blommande slättergubbar, gullvivor, svinrot, ängsskallror, höskallror, humleblomster, prästkragar, jungfrulin, vitmåror, gulmåror, smörbollor och orkidéer.

Fören tid sedan visade jag min föräldragård - som efter min brors död är till salu-förspekulanter, bland annat en ungdomsfamilj med tonårsdotter. Dottern var mycket intresserad av gården och frågade mycket. När vi kom till drängstugan frågade hon vad en dräng var - och en piga. Jag fick förklara bykekaret i brygghuset, slättermaskin, självbindare, havre- nek, tröskverk, hackelseverk, potatisupptagare, kastmaskin och mycket annat.

Det slog mig att det som för mig är självklarheter i det äldre jordbruket är totalt okänt för de flesta. Hur skall vi då kunna motivera att bevara en del av våra förfäders odlingslandskap för kommande generationer? Att sköta ett skaraborgskt naturreservat kostar pengar, att bevara slätterängar genom ideell verksamhet fordrar engagerade, uthålliga föreningar.

En lösning ser jag i ett ökat samarbete mellan naturskydds-föreningar och hembygdsföreningar. På så sätt ökar vi den

I Nossebro ger årets hembygdsförening nytt liv åt historiska hus

Varje hembygdsförening brukar ha något eller några objekt som sticker ut. Nossebro Hembygdsförening har stationshuset och parken däromkring och kvarnen Kerstinsås. Marknaden sista onsdagen i varje månad (utom december) är Nossebros viktigaste varumärke. Men utan det ideella arbete som utförts inom föreningslivet, inte minst av hembygdsföreningen, skulle Nossebro vara mycket blekare än idag. Nossebro Hembygdsförening har en stark ställning på orten, genom sitt arbete med att ge ny kraft åt objekt som tidigare generationer byggt upp.

Stationshuset

Av Essungas åtta hembygdsföreningar är Nossebro den yngsta. En vecka före valet firar föreningen 25 års jubileum. Det första större objekt som föreningen gav sig på var stationshuset. Kommunen var på väg att riva detta monument över den epok som skapade Nossebro. Utan tåg inget Nossebro. Men hembygdsföreningen protesterade och byggnaden fick stå kvar. Nu är stationshusets andra våning både en föreningslokal och ett järnvägsmuseum. Det senare är skapat av Åke Bergner, som bodde ett stenkast bort. -Ni kan väl ta hand om det jag samlat om järnvägar i Västergötland i källaren, vädjade Åke Berner. Det var omfångsrikt material som nu finns bevarat i två av rummen. En guldgruva för den järnvägsintresserade.

Montrarna berättar om gammal järnvägshistoria, inte bara från Västgötatabanan.

Föreningens allrum är inrett med möbler från Stalalholms gård, en vacker soffa, bord, stolar och skåp allt i rokokostil.

Fru Hjälms salongsbord. I finrummet uppe i stinsens tjänstebostad blev vi bjudna på kaffe och fick lyssna till fler fakta.

I mitten 1990-talet skulle anläggas en bussterminal i Sollebrunn och godsmagasinet måste rivas eller flyttas. Ett telefonsamtal mellan markägaren och Nossebro Hembygdsförening räddade byggnaden från förgängelse. Några kunniga och entusiastiska pensionärer stod för omplacering till Nossebro. Det är ett fint komplement till stationsområdet och ett minnesmärke från tiden då gods transporterades på Västgötatabanan.

Kerstinsås kvarn

Innan ägaren Lennart Andersson till Kerstinsås kvarn avled hade han sagt; -Är det någon som kan ta hand om kvarnen så är det Nossebro Hembygdsförening. Inga arvingar fanns. Genom allmänna arvsfonden fick föreningen ta över kvarnen. Arvsfonden skickade med en

grundplåt på 100.000 kronor. Sparbankens stiftelse gav ett bidrag på 300.000 kronor och så var det hela igång. Kvarnen, som byggdes på mitten av 1850-talet med Nossan som vattenflöde, hade inte varit i bruk på dryga 50 år. När gårdens ladugård revs hade man stuvat in inventarier från denna från golv till tak i kvarnen. Det var med möda man kunde ta sig in i byggnaden och röja ut mjölkmaskiner, tröskverk, hässjestörar och allt annat som man tagit vara på. Samma gäng som flyttat godsmagasinet tog sig nu an ett projekt som skulle ta sex år att genomföra. En del av den invändiga stommen och några detaljer är kvar, eljest är det mesta utbytt: tekniken, fönster, klädsel och inredning. Mest imponerande är det nybyggda kvarnhjulet, ett underfallshjul som har en diameter på 4.30 meter. Allt arbete är väl dokumenterat med foton och texter.

Efter alla år i malpåse återinvigdes kvarnen i sep-

Kvarnhjulet. Ett underfallshjul som har en diameter på 4.30 meter. Ett verkligt precisionsjobb av Nossebroborna.

tember 2007 och ljudet från kvarnhjulet och kvarnsteinarna kunde återhöras. Kvarngänget tilldelades år 2008 Essunga kommuns kulturpris.

Kvarnkammaren är fortfarande intakt. Här lär mjölnardrängen ha klippt håret på väntande bönder för en tioöring och lagt pengarna i ett plåtskrin. För dessa köpte han senare en gård.

Kerstinsås är den enda kvarn längs Nossan som drivs med vattenhjul

I anslutning till kvarnen har kommunen skapat ett parkområde där betraktarens öga söker sig till den strömmande Nossan, en vacker bro med fem valv och den rödmålade kvarnen

Bilder från Nossebro – förr och nu
"stadsvandringar"

Sedan 1989 ger föreningen ut ett bildhäfte, som i ord och bild skildrar vad som skett och vad som sker i Nossebro. Bläddrar man igenom dessa häften, så får man en god

bild av de förändringar, som undan för undan förnyar ett samhälle. Häftena används av eleverna i högstadiet i Nossebro när de studerar närsamhället.

Föreningen har regelbundet "stadsvandringar" där guider berättar samhällets historia. Tillsammans med kommunen har man skapat en kulturvandringsslinga, där man på uppsatta skyltar får ta del av vad som hänt på olika platser.

Retro

I det senaste bildhäftet finns en artikel Hemma hos oss på 1950-talet. Där beskrivs ordet Retro med "att man intresserar sig för och inspireras av tidigare eras trender, moden och teknologi". Hos den som växte upp i mitten av 1900-talet, sprids igenkännandets leende mer än en gång när man läser artikeln. Ett par retro-antusiaster har också inretten äldre lägenhet, sådan den kunde ha sett ut för 50-60 år sedan, Besökaren får ta del av tvåvånings-sängar för barnen, bäddsoffan i vardagsrummet för mor och far, köksbordet med perstorpsplatta och kobratelefonen. Hembygdsföreningen är en av flera arrangörer av utställningen. Efter sommaren ska projektet utvärderas och beslut tas om en eventuell fortsättning.

Den gamla el-affären, vars ägare är hembygdsfören-

Högfrekvensapparat. Den gamla elaffären är precis som den var när man stängde den. Rune Johansson visar en högfrekvensapparat. Använde man den kunde man bli fri från alla åkommor, från hemoröjder till svartsjuka enligt Rune Johansson.

ingens ordförande Rune "Läcka" Johansson är ett annat exempel på Retro.

En förening med rätt att vara stolt!

- Vad är Ni mest nöjda med, frågar vi skaran av medlemmar samlade i stationshusets finrum.

- Att vi är en förening, svarar Rune Niklasson, vice ordförande. Ingen av de närvarande protesterar. Med

gemensamma krafter har Nossebro Hembygdsförening gett nytt liv åt stationshuset och Kerstinsås kvarn och sedan 1989 har ett Bildhäfte varje år skildrat gammalt och nytt på orten. Plus mycket annat arbete som svetsar en förening och en ort samman.

Text: Roland Antehag

Foto: Leif Brunnegård

Minns Du 60-talet Bildsvep från Retro-lägenheten

Spisen i centrum i det moderna köket.

Fint i skåpet med hyllremсор på hyllkanten.

Våningssängen sparade utrymme i barnkammaren.

Gäster på gång. Då dukas det med finporlinet.

Torkhuven var ett måste för både mor och tonårsdotter

Klädmodet har alltid varit viktigt för tonårstjejerna

Riksstämman i Skara med Västgöta klimax

Stämman i Skara började med ett riktigt Västgöta klimax och inte tvärtom som mer brukligt är. ("Västgöta klimax" är kort förklarar något där frånvaron av en förväntad poäng är just poängen i den historia som berättas).

I programmet ingick en samlad promenad med musik och fanor från Västergötlands Museum rakaste vägen till Stadshotellet. Tillståndet var klart sedan länge och allt väl planerat. En vecka före kom det till kännedom att Skara kommun inte såg med blida ögon att det blev ett "störande" moment bland marknadsstånden vid den återkommande marknadsdagen runt torget! Skara är alltså en världsmetropol med ogenomträngliga folkmassor. Att ett cirka 30-40 m långt promenadtåg utan minsta risk för attentat, inga horder av paparzzifotografer eller tätt slutande led av säkerhetsvakter inte kunde passera marknadsstånden är märkligt. I vilket fall utbröt inte någramissälligheter eller annat från stämмоobuden, tack och lov.

Stämman i övrigt var lugn och samlad till alla delar. Inledningstalet hölls av kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth som presenterade hembygdskulturen på ett positivt och kraftfullt sätt. Bland annat uppehöll hon sig vid att kulturarbetet är viktigt för landet samt att intresset för det ökar. Sverige förändras och det kommer att påverka kulturen. Barnens rätt till kultur skall ses som en investering. Samhället inte minst, måste värna och främja de ideella krafterna som i det civila samhället utgör kittet mellan människorna och samhället och är nödvändigt för att landets ska fungera. Som slutkläm kom några ord (tolka det som löfte eller valfläsk beroende på politisk åsikt) om vad den sittande regeringen skulle satsa på i kulturbetet vid fortsatt regeringsmakt.

Skara bäst

Välkomsthälsningen uttalades av ordföranden i Västergötlands Hembygdsförbund Eva Bergström Hyenstrand och Charlotte Nordström, ordförande i Skara kommunstyrelse, invigde stämman. Charlotte framhöll Skara som kanske den bästa av Sveriges städer, alla kategorier och det var ingen av lyssnarna som missade ordet Skara i talet.

SHF:s ordförande Birger Svanström öppnade stämman och inledde med en tyst minut för den nyligen bortgångne före detta museichefen Allan T Nilson, Skara. Han uttryckte vidare att stämman i Skara var en fortsättning på beslutet i Kiruna och "framtidstämman" i Lund. Bland annat nämndes inriktningen på en smalare men kraftfullare och tydligare verksamhet än tidigare.

Sveriges Radio har sänt flera inslag om kulturen och toleransen. Ett projekt kommer om kultur för barn ihop med 4H. Vidare berörde han förbundets IT-satsningar, men ursäktades sig för fördröjningarna med medlemsregister och hemsideförändringen. 2016 är den organiserade hembygdsrörelsen 100 år och Birger Svanström uppmanade alla att skriva bygdens och lokalföreningens historia. Efter detta förklarades stämman öppnad.

Mona avgick

Stämmoförhandlingarna leddes av ordf. Lars Hjertén, Skara. SHF:s generalsekreterare Jan Nordevall var sekreterare. SHF:s styrelse är under pågående förändring med färre antal ledamöter som tidigare beslutats. Av den orsaken avgick Mona Lorentzson från sitt mandat som ersättare i SHF:s styrelse men blev invald i valberedningen istället. Ur verksamhetsberättelsen kan i övrigt nämnas att Jan Nordevall framhöll att styrelsearbetet förändras från en arbetande styrelse till en ledande. Vidare förtydligade han att stabiliteten i SHF:s egna kapital medger fortsatta IT-satsningar.

Sju motioner behandlades och återges i korthet:

- Riksstämman beslutade att SHF gör en uppvaktning hos Sveriges kommuner och landsting för att uppmärksamma regionala och landstingskommunala anslagsgivarna på behovet av konsulenttjänster. Motionen inlämnad av Bohusläns hembygdsförbund.
- Riksstämman gav förbundsstyrelsen i uppdrag att utarbeta en IT-strategi för hembygdsrörelsen. Motionär var Stockholms läns Hembygdsförbund.
- Heimbygdas motion om att ta fram ett centralt bankavtal avlogs av stämman.
- På förslag av Norrbottens Hembygdsförbund beslutade riksstämman att SHF ska väcka intresse för sinnenas betydelse i hembygdsrörelsen.
- På förslag av Jönköpings läns hembygdsförbund beslutade stämman att SHF tar initiativ till en bildningsverksamhet i syfte att få nya funktionärer till föreningarnas styrelser.
- Ett gemensamt medlemskort kommer att tas fram av SHF beslutade riksstämman på förslag av Hembygdsrådet på södra Öland.
- SHF ska utarbeta ett kortfattat stadgeförslag för föreningarna med rekommendation om att inleda stadgarna med SHF:s grundsyn. Motionär Kronobergs läns hembygdsförbund.

Den enda egentliga debatten kom då förslag till nya

Skaras historia förmedlas av Uno Boman

Folkmusik i lokal tappning hör en årsstämma till.

Bildsvep från årets riksstämma

Stämmofotografer
Jan-Olof Berglund och
Hans Menzing

En god middag hör självklart till när Hembygdsförbundet har riksstämma.

Kulturministern fick
ett hjärtligt tack av
förbundsordföranden

Ann-Britt Boman och Eva Mann spred god litteratur

I Husaby smakade utflyktskaffet jättegott.

stadgardiskuterades. Jan Sjöberg, Bohusläns Hembygdsförbund, debatterade ingående skrivningen angående medlemskapet i SHF:s organisation. Lars-Erik Kullevall framförde åsikt om styrningen i organisationen. Förslaget att stadgarna skulle återremitteras antogs och fortsättning lär väl följa.

Vid stämmans avslutning fick Eva Bergström Hyenstrand för Västergötlands räkning motta den allra första fanan av SHF:s nya variant. Eva lämnade sedan över "stafettstaven" till Värmlands ordförande Karl-Axel Branzell, Karlstad. Värmlands Hembygdsförbund arrangerar nästa års stämma i Karlstad.

Under fredagens högtidsmiddag på Skara Stadshotell utdelades SHF:s plakett till sju personer bland annat

Tage Claesson, Lidköping för hans arbete att förmedla kunskap om utvinning, bearbetning och formning av sten från de västgötska platåbergens olika skikt. Tage Claesson presenteras i en särskild artikel.

Lördagens hembygdsfest hölls i Odensåker. Lars-Olof Ejstes och Helena Ambertsson underhöll med musik och Claes Astin framförde ett kåseri med en blandning av västgötahistorier och egna eller återberättade händelser typiska för Västergötland.

Stämman avslutades på söndagen med valfri bussresor till bland annat Ätradalen, Falköping, Billingen och Kinnekulle, alla med speciella teman.

Text Jan-Olof Berglund

Gamla Djäknestallet har hamnat i hetluften

Djäknestallet. När Sveriges Hembygdsförbund höll Riksstämma i Skara besågs förstås även Djäknestallet. Uno Boman var guide.

När Hembygdsförbundet höll Riksstämma i Skara i maj så besågs förstås även stadens kanske märkligaste byggnad, Djäknestallet. Det är ett minne från Skaras storhetstid som skolstad. Till Skara reste pojkar från hela Västsverige för att studera, och åtskilliga av dem inkvarterades just i Djäknestallet.

Längre fram bodde djäkarna (eleverna vid Läroverket alltså) inackorderade, inte sällan verkar det ha varit gamla prästänkor som drygade ut pensionen på det sättet. Då fick pojkarna även mat, men i Djäknestallet var det hårda bud.

Lite förenklat skjutsades de mycket unga pojkarna

(det handlade länge enbart om pojkar) till Skara tillsammans med mat som skulle kunna hålla sig länge, och sedan var det pojkarnas sak att överleva både skolan och hushållningen. I lyckliga fall medföljde en piga eller annan kvinnlig kraft som såg till att de mest elementära behoven tillgodosågs.

Låter grymt

Det låter rätt grymt, men det finns mängder av exempel på pojkar som lyckades mycket bra i livet efter den prövningen. Nu är denna tid sedan länge förbi men Djäknestallet har mirakulöst överlevt olika tiders rivningsraseri.

Djåknestallet ligger i backen nedanför nya biblioteket, en blekgulträbyggnad av rätt märkligt utseende. Det startades in bana omkring 1806 som ekonomibyggnad till en borgargård uppe vid kyrkan, men byggdes på 1850-talet om till hyresfastighet för eleverna vid Läroverket på andra sidan Domkyrkan.

Oftast är det stängt och frågan är om ens alla Skarabor har klart för sig hur unik byggnaden egentligen är. I sommar har den dock vaknat upp och blivit rastplats för vandrande pilgrimer.

Bygden har fått allt fler pilgrimsleder mellan intressanta platser och här fann man ett övernattningsställe med all den enkelhet som kan sägas höra samman med pilgrimsvandringarna. En vacker broschyr berättar om Pilgrimsgården, och på utsidan fladdrar en informerad vimpel.

Men övernattningarna sliter förstås på den gamla träbyggnaden och detta har fått Västergötlands Museum och Djåkneföreningen med flera att reagera: Skydda Djåknestallet antikvariskt i egenskap av riksintresse. Man visar på att Djåknestallet är en del av kulturmiljön kring domkyrkan och skolan, och dessutom en viktig pusselbit i skolstaden Skaras historia.

Det är så sant, men jag kan inte undvika att fundera på att även en kulturhistorisk byggnad bör användas för

att vara meningsfull. Att byggnaden är verkligt intressant bevisas av att det i sommar besökts av ett TV-team från USA. Detta beror på att "mellanvästerns egen färgspråkande van Gogh" västgöten Birger Sandzén bodde där tillsammans med sina bröder på 1880-talet.

Pappa var kyrkoherde i Järpås så Skara skola var förstas en självklarhet. Birger började tidigt måla och blev så småningom världsberömd i hela USA som den som bäst fångade de dramatiska landskap som vi känner från Västernfilmerna. Som någon romantiker uttryckt det: Han "läste präriens poesi och hörde Klippiga bergens sång" bättre än någon annan.

Och om ni fortfarande undrar över ordet djåkne, så är det egentligen en förvanskning av ordet diakon, för från början syftade förstås all utbildning till kyrklig verksamhet.

Att vara Skaradjåkne var det finaste man kunde bli. Högre än att som djåkne efter avslutad studentexamen hissa i kastanjedungen Krabbelund utanför domkyrkan kommer man aldrig. Sven Danell hör till dem som försäkrat detta. Han nådde toppen tidigt som djåkne, sedan gick det utför, försäkrade han. Sven Danell blev som bekant biskop i Skara, så lite ironi låg det väl i beskrivningen.

Hans Menzing

Kaffetåren den bästa är av alla jordiska drycker

Kaffepriset har nog alltid varit ett kärt samtalsämne. Prislisan här intill har jag fått av Iris Gabrielsson i Ljurrhalla. Hennes man Olof tog över affären i Ljurrhalla 1940 efter sin far. Andra världskriget hade startat ett halvår tidigare. Om ransoneringen av kaffet redan börjat i maj 1940 är jag osäker på. Men säkert var man orolig över hur det skulle bli med tillgången på kaffe när det var krig i Europa.

Ett annat tillfälle som jag har personligt minne av är en sommarkväll, en torsdag på 70-talet. Jag var ICA-handlare i Nossebro. När jag var på väg hem hörde jag i radion om missväxt av kaffet i Brasilien. Enligt reportern skulle det nog inte komma in något kaffe i landet förrän nästa år, om det inte blev missväxt då också.

På vårt flygblad hade vi alltid en måndagsvara för kommande måndag. Det var kaffe! På fredagen försökte vi få tag i mer kaffe, men det var svårt.

På måndagsmorgonen vardet kö utanför ICA-hallen långt innan vi öppnade. Det blev nästan kaos i butiken och problem med kassakön. Jag fick göra något som jag aldrig varit med om varken tidigare eller senare. Vi bad

PRISKURANT No 144

KAFFEBLANDNINGAR

N:o R Rioblandning	pr kg. 1.70
> MS Santosblandning ...	> 2.10
> SL Liberiblandning ...	> 2.10
> S Marana	> 2.15
> 001 Zamora	> 2.25
> 0 Angra	> 2.25
> 01 Liberiblandning ...	> 2.20
> 02 Maragoypebland. ...	> 2.35
> 1 Parana	> 2.30
> 2 Palmas	> 2.35
> 20 Casana	> 2.40
> 3 Campana	> 2.45
> 4 Excelsior Prima	> 2.55
> 5 Celebes	> 2.55
> 6 Salama	> 2.60
> 16 Merida	> 2.65
> 7 Tagal	> 2.65
> 8 Macassar	> 2.70
> 9 Excelsior Special ...	> 2.75
> 10 Costaricablandning ...	> 2.80
> 11 Samarang	> 2.85
> 12 Excelsior Extra ...	> 3.—
> 14 Menadoblandning ...	> 3.05
> 15 Moccablandning ...	> 3.05

Tillkommer skatt med 80 öre pr kg.

Föregående prisurant annulleras.

GÖTEBORG den 20 maj 1940

Ordermottagning och Kassa: Telefon 152501
Försäljning: Telefoner 152502, 137850, 130915
Telegramadress: E X C E L S I O R

Blandningarna äro sammansatta av omsorgsfullt utvalda och noggrant provade välsmakande kaffesorter samt garanteras fria från främmande, obehöriga ämnen.

Kaffet levereras i säckar om 20, 40 och 60 kg. fraktfritt köparens närmaste järnvägs- eller ångbåtsstation vid parti om minst 20 kg.

Fr. o. m. N:o MS kan leverans även ske i:
1/2 kg. Specialpåsar, tillägg 10 öre per kg.
1/4 kg. » » » » » 15 » » » »
1/2 kg. Cellofanpåsar » 12 » » » »
1/4 kg. » » » » » 18 » » » »

Specialpåsarna expedieras i emballage om 17 kg. cellofanpåsarna i utslådor om 16 kg.

1/2 kg. Kartonger

Excelsiors Röda Kr. 2.20 pr kg.
» Brun » 2.35 » »
» Gula » 2.45 » »
» Gröna » 2.65 » »
» Blå » 2.80 » »

Expedieras i emballage rymmande 17 kg.
Samtliga förpackningar innehålla nettovikt.
Likvid inom 30 dagar med 2% diskont.

vår lokala polisman komma och dirigera kassakön.

Vad kaffet kostade? Jag är inte riktigt säker.. men jag tror att det var 8:88 per kilo.

Leif Brunnegård

Häg(g)rande munsbitt

Bilden gick bara inte att motstå. Ett par mörkfärgade hästar spatserade omkring i reservatet med vitskimrande fågelbärsträd i bakgrunden. Men just som jag skulle ta bilden var det någon som puffade mig på armbågen och utan att vrida på huvudet väste jag: Låt bli, jag försöker ju fotografera!

Svaret blev bara en ny puff och när jag äntligen tittade till var det en tredje häst som stod där och otåligt försökte påkalla min uppmärksamhet.

Den verkade också vilja vara med på bild och för att locka mig och kameran stack han upp huvudet och började nafs på bladen ovanför mitt huvud.

Först efteråt insåg jag vilken uppoffring den gjort för att få bli fotograferad. För visst var det en hägg jag stod under, och det berättar alla böcker som sysslar med folktröskring blommor att är det något hästar avskyr så är det hägg. Det påstås rentav att häggen är så motbjudande att hästar kan avstå från att beta där det ligger några häggkvistar på marken.

Häxor skräms bort

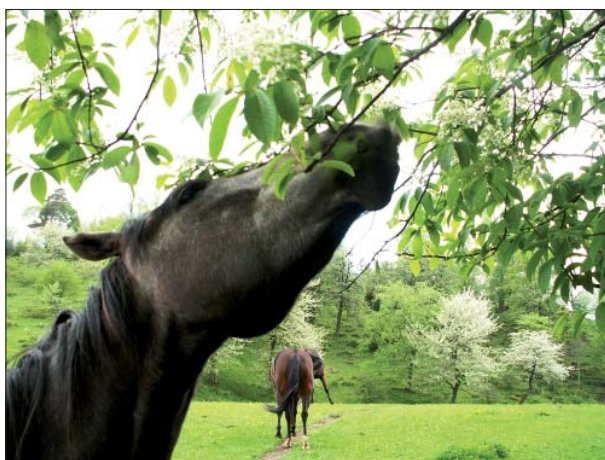
Enligt gamla berättelser skall snålagästgivare ha utnyttjat fenomenet. Där gästernas hästar skulle ställa till verkade de foderplatser av hägg. Detta upptäckte hästarna först och avstod från maten, till den snåle gästgivarens stora glädje.

Inte bara hästar avskyr hägg. Råttor och sorkar skräms också bort och det berättas att man ibland lade häggblad bland säden för att hålla snyltgästerna borta. Även ovälkomna fridstörare som troll, häxor och tjuvar kunde skrämmas bort med häggens hjälp. Ett verkligt nyttigt träd alltså.

Hur mycket av detta som verkligen stämmer vet jag inte. Min vän hästen verkade inte rädd för häggen, men däremot är jag osäker på om han verkligen åt av bladen. Den verkade bara nosa på dem och trippade sedan bort till kompisarna som betade en bit bort.

Hägglikör

Fåglar däremot verkar gilla häggbären, och naturligtvis

Är jag inte snygg, verkar min vän hästen säga när han poserar inför min kamera och låtsas äta av häggen.

går det att använda dem till diverse maträtter och drycker. Framför allt till drycker. Saft blir bra men än bättre verkar det vara att förvandla bären till likör, vin eller rentav häggbrännvin. Fast tillsammans med alkohol sväljer vi ju det mesta. Dessutom skall häggen kunna bota diverse åkommor som bleksot (blodbrist), vred (vrickning) och skabb.

Kanske trivs häggen extra bra i Västergötland. Landets största hägg skall

ha funnits vid Vartofta gård på 40-talet då den mätte 315 cm i omkrets. Nu skall en hägg i Essunga med 252 i midjemått vara störst. Uppgifterna är hämtade ur Jan Danielssons bok *Träd i marker och myter* från 2002, så jag är osäker på den verkliga dagsnoteringen.

Inte heller vet jag om Karlfeldts uppgifter om att häggtid är flickors längtanstid, "de argaste blir fromma, den stramaste är blid" stämmer.

Men vi bör nog fortfarande lyssna till skomakaren som satte upp skylten "Stängt mellan hägg och syren".

Den tiden tillbringas bäst i exempelvis Valle bland blommande fågelbär, hägg och sällskapssjuka hästar.

Hans Menzing

Helt naturligt

Vårbilden som jag egentligen var ute efter såg ut så här.

Vandring mot det förflutna på kulturstigen i Norra Björke

År 2009 invigdes i Norra Björke en kulturstig i Vittene. Bakom projektet stod Trollhättans kommun tillsammans med Västarvet och Innovatum Science center. Vid en översyn av skötselplanerna fann man, att järnåldersgravfältet vid Högernerna och det nyupptäckta gravfältet i Vittene tillsammans med den utgrävda boplatsen skulle vara ett intressant och vackert område för att anlägga en kulturstig. Skyltar har satts upp och leden har utmärkts med orange käppar. Den är cirka 3 km lång.

Vid utgrävningarna i Vittene anlades en parkeringsplats nedanför boplatsen. Den är startplats för kulturstigen. Infarten sker alltså från vägen Östbjörke-Hökhammar, och leden har skyltar med kartor, bilder och text på boplatsen i Vittene, vid gravfältet i Vittene, vid gravfältet på Högernerna och på en plats nedanför Tomterna. Sedan går leden tillbaka till parkeringsplatsen.

Folkvandring

En vacker tisdagskväll den 29 juni 2010 var det folkvandring till kulturstigens parkeringsplats. Det skulle bli en vandring med guidning av Karin Rex-Svensson, förutvarande chefför Vänersborgs museum och ledare vid de arkeologiska utgrävningarna.

Vandringen var anordnad av Kungälvsmuseet på Hunneberg och ingick i en serie vandringar. Snart hade bortemot ett 100-tal personer samlats och det blev ett långtåg fram till den första hållpunkten, Vittene boplatsen. Utgrävningsområdet är igenlagt, men fyndplatsen

är intakt för eventuella ytterligare grävningar. Karin Rex Svensson berättade om själva fyndet och känslan av att få vara med om något speciellt. Guldfyndet i Vittene var det tredje största i Sverige och vägde 1,9 kg. Guldhalskragen av torques-typ med knoppar är den förnämligaste, men det fanns också två ytterligare ringar, varav en bara var halv, en ormhuvudring och en bit guld i halvfabrikat. Av torquesringen finns bara fem kända exemplar i världen. I Sverige hittades en sådan ring i Havor på Gotland, men den stals från Gotlands fornsal i Visby, där den förvarades. En ring har hittats i Danmark, en på Krim och en i Ukraina. För mig som skriver dessa rader är det ett underligt sammanträffande, eftersom min man kommer från de trakter på Gotland, där Havorringen påträffades, och mina förfäder har bott i Vittene, så långt tillbaka man kan komma. Ringarna förenar oss.

Karin Rex-Svensson förstod snart att hon måste få in flera samarbetspartners för att kunna göra utgrävningar i Vittene och 9 miljoner har satsats under tre år i slutet på 1990-talet.

I ledningsgruppen för projektet ingick Älvsborgs landsting, senare Västra Götalandsregionen, Trollhättans kommun och Riksantikvarieämbetet/UVVäst. Karin Rex Svensson var ekonomisk och administrativ ledare för gruppen och Ulf Viking var arkeologisk ledare. Tyvärr avled han hastigt mitt under pågående projekt.

I den slutliga rapporten lyfts Vittene fram som hantverks- och verkstadsplats. På ett 30-tal stora härdar rökgarvades hudar. Det förekom järnframställning, smide, möjligen även guldsmede, keramik- och textiltillverkning. Vittene hade kontakter med Europa och då främst romarriket.

Nyupptäckt

Vandringen fortsatte till det nyupptäckta gravfältet. Där finns gravar från bronsålder till vikingatid. De har grävts ut under ledning av Tore Artelius och studenter från Institutionen för arkeologi vid Göteborgs universitet. Där har grävningarna ingått i undervisningen och blivit utgångspunkt för flera rapporter. Universitetet har då också stått för kostnaderna.

På gravfältet finns högar, en skeppssättning och stensatta gravar. I åkern nedanför kullen har man grävt fram minst ett 50-tal flatmarksgravar. De döda brändes och askan begravdes i urnor, som troligen markerades ovan jord. På vikingatiden började man åter begrava döda i gravfältet men då i kistor och ovan på de tidigare gravarna. Var det en markering av den gamla religionen, då kristendomen började komma?

Under cirka 500 år användes inte gravfältet. I stället begravdes de döda antagligen i gravfältet vid Högerna, som varit känt sedan länge. Det har nu röjts och framträder i sin mäktighet. Där växer fingerborgsblommor och fåren betar mellan kullarna. Det omfattar ett tjugotal högar, lika många stensättningar, två treuddar, fyra domarringar, sex resta stenar samt många klumpstenar. Minst en av domarringarna är helt intakt och består av nio stora stenar.

I utkanten av gravfältet finns ett grustag, som förut var gemensamt för Vittene by. Där har genom tiderna gjorts flera fynd vid grustäkt., bland annat en spjutspets av järn, ett lerkärl med säregen ornamentik och englasbägare. Framför det nuvarande boningshuset fann stidigare en stor gravhög, Kungshögen, som tyvärr togs bort, då huset byggdes. Gården Högerna flyttades ut från Vittene by vid skiftet i början av 1800-talet och placerades då intill gravfältet. Vid provgrävningar har nu hittats slagg och stolphål, som tyder på att gravfältet kan överlagras en tidigare boplats. I närheten har år 1928 i sankmark hittats ett fynd bestående av sex stycken harpixkakor. De består av björkharts och träkol och kan ha använts för tätning eller möjligen i kultiska sammanhang. Med C 14-metoden dateras två av kakorna till perioden 1315 – 1020 f. Kr.

Försvunna åkrar

Från gravfältet fortsätter vandringen över igenlagda åkrar och förbi en nerrasad torpstugan genom den uppväxande skogen. Jag har själv varit med och planterat granarna på den tiden då skolbarnen var med och planterade skog. I torpstugan med vidhängande vedbod var det alltid

prydligt, då John och tidigare hans mor bodde där. Nu är landskapet helt förändrat. På stigen vi går har jag många gånger gått till busshållplatsen vid landsvägen förbi Carl Emil Anderssons lilla stuga. Nu är den också borta.

Vi kommer fram till gården Tomterna, och då ser jag att den gamla stigen mellan Högerna och Tomterna är helt uppodlad. Ingen har längre behov av den. Desto roligare är det att kulturstigen kommit till stånd. Gården är också utflyttad från byn Vittene, men namnet Tomterna tyder på att det funnits tidigare bebyggelse, en tomt. På en gammal karta står namnet Krakatorpsängen, som kanske har med svedjande att göra.

Förändrat landskap

Densistaskylten på kulturstigen försöker visa det tidigare landskapet med mycket mer vatten än nu. Fortfarande finns vatten i "Skärvalle bott", men just nu är det uttorkat. Vattenståndet var minst ett par meter högre, och det kunde man se då man grävde i sluttningen. Kanske var guldet ett offer i den dåtida sjön. Föremålen var hopknycklade och förstörda som de brukar vara i offersammanhang. En annan teori är att de grävts ner under golvet i ett hus för att användas i framtiden men glömts av.

Skärvalle heter gården närmast Vittene, och "skede", förleden i namnet, kan jämte annat också betyda "ås mellan två sankmarker". Det stämmer precis med läget. Troligen gick Väneren också upp högre, nästan upp till Vittene, och kanske var det gott om betesmark och hö på sidlänta marker ner mot vattnet. Det sägs i rapporten från utgrävningarna att boskapsskötseln ökade under de första århundradena. Var det från dessa kor, som de rökgarvade hudarna kom? "-ene" eller "-vini" i Vittene lär ju betyda ängsmark eller betesmark.

Så får vandringen mot det förflutna oss att se på bygden med nya ögon. Livet blir lite mer spännande, när vi får det perspektivet, och det blir också mer meningsfullt, när vi ser oss själva i historiens sammanhang.

Ann-Britt Boman

Biblioteksupplysning 1930

Bibliotekets böcker skola bli till nytta och glädje för många, var för låntagaren modas att behandla dem med största möjliga aktsamhet.

Särskilt uppmanas låntagare:

Att icke taga i böckerna med våta och smutsiga händer

Att icke bära dem ute i regn eller snö utan omslag

Att icke skriva eller rita i dem

Att icke vika hörnen

Uppstår någonsmittsamsjukdom i låntagarens hem, bör detta omedelbart anmälas till den, som förestår biblioteket, och den lånade boken skall genast återlämnas.

(Göteborgs Universitetsbibliotek 1930)

Gunvor Fröberg

Konstverk i rondellen eller på torget

Jonas Alströmmer, Alingsås store son på 1700-talet.

Fåglumbröderna. Stora Vårgårdasöner på 1900-talet

När man är ute och åker finns det mycket som man ser men ändå inte ser. I Västgötabygden nummer sex förra året gav Hans Menzing mig en aha-upplevelse. Han berättade om lite utsmyckningar som finns i rondellerna. Han hade en bild på några gyllene ringar som finns i en rondell utanför Skövde och så berättade Hans om varför dessa ringar pryder just den rondellen. Jag passerar den här rondellen flera gånger om året, men jag har inte funderat så mycket över detta konstverk.

En gång i våras var jag på besök i Skövde och träffade journalisten Ulla Andersson. Vi passerade flera olika rondellkonstverk och Ulla gav mig en bakgrund för varje konstverk. Hon berättade, att hon några år tidigare fått ett intressant uppdrag av Kultur- och Fritidssektorn i Samverkan Skaraborg. Uppdraget bestod i att ta fram en liten skrift som med en kort text och en bild presenterade en rad utomhuskonstverk i Skaraborg. Ulla Andersson bad de skaraborgska kommunerna att göra ett urval av kommunens utomhuskonstverk som de gärna ville presentera. Resultatet blev en liten bok i A5 format på drygt 80 sidor som presenterar cirka 150 konstverk.

Inte bara i rondellen

Nu har jag bläddrat igenom boken och hittat både sådant som jag visste om och sådant som jag inte visste. Femton orter finns med i bokstavsordning. Varje ort börjar med en karta som visar var de olika konstverken finns. Men det är inte bara i rondellen vid den stora vägen som de finns. Ibland är det mitt på torget, ibland sitter konstverket på en vägg eller kanske i stadsparken eller något annat grönområde.

Imångakommuneranordnar man konstverken någon

gång under året och man får tillfälle att se konst i någon bygdegård eller hemma hos någon konstnär. Men dessa konstrundor är alltid begränsade i tid och rum. Är man road av att åka runt och titta på konst kan man faktiskt göra det dygnet runt hela året om. En del av konstverken är belysta under dygnets mörka timmar och ger då en helt annan upplevelse än när man ser dem i dagsljus. På många ställen finns det en liten skylt som berättar om vad man ser.

Inte bara Skaraborg

Nu är det inte bara i Skaraborg som man kan åka på konstrunda dygnet runt, det kan man även i landskapets södra delar. Men jag har inte hittat någon bok som kan guida runt i gamla Älvsborgs län. Men visst finns det konst utomhus. I min närmsta tätort Vårgårda har man naturligtvis bygdens stoltheter cykelbröderna Fåglum som staty på Murartorget. I Alingsås har man Jonas Alströmer på Stora Torget. I Borås finns det gott om utomhuskonst. Mest omtalad under senare år är nog Pinoccio-statyn, men här finns det knallar och fontäner och ett konstverk har till och med hamnat i Viskans vatten. Konstmuseet i Borås har en fin broschyr som berättar om den internationella skulpturfestivalen som pågår fram till den 19 september. I Sollebrunn kan man kolla både Solle Brunnen och en postdiligen. Går man in på ortens turistbyrå har dom som regel en liten broschyr och i några kommuner kan man få upplysningen på kommunkontoret. Så visst kan vi åka på konstrunda när helst det passar oss, dygnet runt, året runt.

Leif Brunnegård

Tage Claesson kan läsa historien i bergens sten

Historien finns där huggen i sten. Det gäller bara att kunna läsa den. Det kan Tage Claesson, som vid Riksstämman i våras tilldelades plaketter för rik gärning i hembygdsvårdens tjänst. Han har en enorm kunskap att dela med sig kring stenhandlingen på berget, och kan konstens att låta berget självt berätta.

Vi sitter mitt i historien, i Biskopsgårdensträdgård med Husabyborgens murar som bakgrund och med Sankta Brigidas källa en liten bit ner i slänten åt andra hållet. Fågelsången är bedövande, men överröstas av förmiddagens tredje skolklass som besöker den forna biskopsgården med rötter ända tillbaka till Olof Skötkonungs tid i tidigt 1000-tal. Och för sanna Husabyvänner är saken förstås klar, det var här i Brigidas källa som kungen döptes, inte i den källa dit turisterna idag söker sig.

I motiveringen till Tages senaste utmärkelse, han har fått rader av olika hyllningar, står det att Tage Claesson är en närmast legendarisk förmedlare av kunskap beträffande utvinning, bearbetning och formning av sten från de västgötska platåbergens olika skikt. Så när kronprinsessan Victoria gästade vårt jubileum 2004, så var det självklart att Tage Claesson skulle tillverka en gåva till Victoria i Kinnekullesten. Det blev den vackra Victoriakalken. Han har dessutom exempelvis svarat ett par utsökta ljusstakar i sten till påven Johannes Paulus II.

Bygdens historia

Mitt uppdrag är enkelt – att be Tage berätta om sitt liv. Men det är så mycket annat som dyker upp. Inte minst bygdens historia. Vård vid kaffebordet är Bengt Pettersson som har lyckan att bo här på Bispgården, men han använder hellre det mer lättbegripliga namnet Biskopsgården. Bengt är själv mycket kunnig i bland annat historia och natur, och måste känna sig som i en västgötsk Edens lustgård, när han arbetar med att försöka öka och kanalisera turistströmmarna hit.

Tages historieskrivning är ibland okonventionell.

Berättardags. Tage Claesson i berättartagen i Biskopsgårdensträdgård grann med biskopsgården.

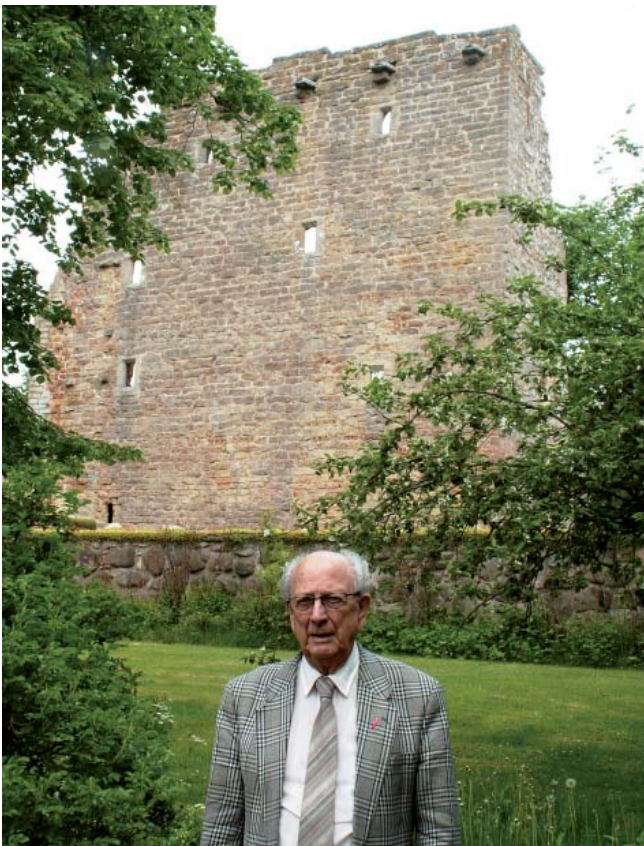
Profilen

Historikerna instämmer nog inte i allt, och även om Tage inte säger det i klartext så förstår jag att han tycker att de hugger i sten. Utan att kunna konstens.

Som de eviga trätorner kring de så kallade liljestenarna, den utsökta stenkonsten som i huvudsak finns i ett område med Kinnekulle som centrum. Experterna förlägger dem till 1200-tal med impulser västerifrån. Tage och hans många vänner talar om impulser österifrån långt tidigare. Och här har Tage ett trumf på hand. De stenlagarsom använt till liljestenarna ligger över de lager där man bröt kvadersten till de många kyrkorna på 1100-talet. Så liljestenarna måste bara vara från 1000-talet, eller rentav ännu tidigare.

Spår i sten. Vid Flyhov ser man inte bara hållristningar, Tage Claesson kan även visa spår av tidig stembrytning.

Tornar upp. Biskopsborgen reser sig imponerande bakom Tage Claesson.

Konst från Bysans

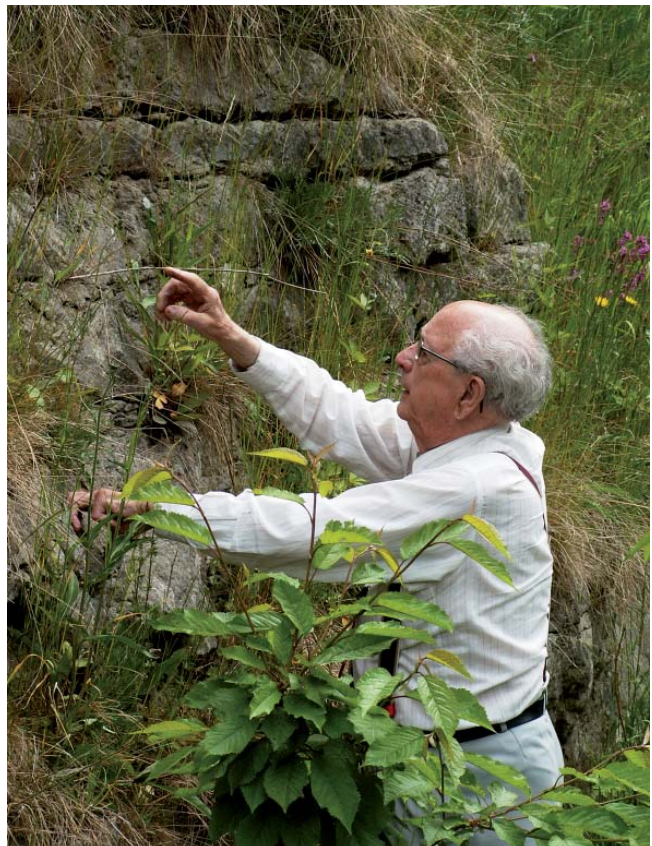
Hanräknarmedattväringarna (vikingarsomresteösterut och gick i tjänst vid det kejsarliga gardet i Bysans) tog med skickliga hantverkare hem som i sin tur lärde upp bygdens folk i konsten att hugga sten. Och från början stod nog liljestenarna vid väringarnas hem för att berätta om kontakterna österut, anser Tage, men vid deras död flyttades stenarna till kyrkan.

Men visst får jag veta lite om Tage också. Han föddes i Gössäter, och hamnade förstås tidigt i stenbranschen. Han körde som 13-åring vraksten åt cementfabriken när något gick sönder där. Så istället blev det körning till John Gustavsson. Och John sa till direkt: Har du intet arbete så börjar du här på måndag.

Detta hände på lördag och var hela anställningsintervjun. Utbildningen var lika enkel. Du börjar hugga på trappsten, sa John, och Tage fick titta på hur de andra gjorde och härma efter. Det gjorde han tydligen bra för betalningen blev så hög att pappa varnade John Gustavsson att han skulle gå i låda (konkurs) om han fortsatte att betala så bra. Men Johns svar blev bara att Tage var värd vartenda öre.

Många utmärkelser

Det betyget har följt honom genom tiderna. Dessutom har han utöver Hembygdsförbundets plakett fått utmärkelser som Tengeland-stipendiet av hembygdsförbundet och

Rätt sten. Tage Claesson berättar vid Järneklev om konsten att finna rätt stenlager för rätt tillverkning.

medalj från Västergötlands Fornminnesförening samt blivit kulturstipendiat i Götene. Och även om han ibland arbetat med annat så har alltid sten varit iblandad på olika sätt. Inte minst har han många gånger varit rådgivare åt Riksantikvarieämbetet i samband med utgrävningar och restaureringar. Det gör att han med stor sakkunskap och insikt talar om olika historiska miljöer.

Han är förstås involverad i stiftelsen Råbäcks Mekaniska Stenhuggeri där han gärna visar museet. Men han har också demonstrerat konsten att hugga liljestenar inför publiken i Medeltidens Värld. När vi träffas skall han hålla föredrag på kvällen, men låter sig inte jäktas det minsta.

Verkligheten lockar

Han har också hunnit vara flitigt engagerad i politiken, 44 år för socialdemokraterna alltifrån åren i ledningen för ungdomsklubben. Han har många åsikter om det också så tiden går fort, men Tage Claesson gillar verkligheten framför teorierna så han lockar med oss på en rundtur bland Kullens stenlager. Borta vid Flyhov trängs vi bland skolelever som gläds åt försommarvädret och hållristningarna, och visst berättar Tage om arbetet med att med hjälp av bronsmejslar skapa bilderna i berget. Men mest visar han på stenlagren, och spår efter lyckade och misslyckade brytningsförsök. Ibland kan berget ha varit motvilligt, ibland kanske huggarna felat.

Vid Hallan vandrar vi runt över stenhällarna med deras berättelser och vid Järneklev får vi se stenlagren ordentligt och kan lättare förstå skickligheten hos dessa stenmästare som visste att ta exakt rätt stenlager till rätt arbete. Tage skulle gärna vilja bryta och göra klar en liljesten bokstavligen från grunden, liksom han tycker att när kyrkorna i bygdens skall renoveras så borde stenen tas här som i gamla dar. Men allt styrs av så många regler idag.

Mycket att visa

Åldern borde ta ut sin rätt men Tage klättrar lugnt över stenvägg och verkar inte trötts av att timmarna går. Det finns ju så mycket att visa och berätta om. Självt fick hanta emot regenerationers stenhuggarkunskap av John Gustavsson, så han har mycket att ta av.

Tage Claessons Kinnekullehistoria är äldre än böckernas. Han hänvisar till en mätning som avslöjat murbruk i foten av kyrktornet i Husaby som berättar om

800-tal. Och då man funnit spår av kristna begravningar ännu längre ned så är det tydligt att kristendomen kom hit tidigt.

Just när det gäller kristendomens ankomst till våra bygder har ju senare tidens utgrävningar tytt på samma sak. Men annat är ovisst. Fanns det exempelvis ett kloster en bit bort från biskopsborgen? Det finns åtskilliga platser på berget Tage skulle vilja se utgrävda. Han är övertygad om att det finns mängder av spännande historia som skulle avslöjas då.

I väntan på det ägnar sig Tage Claesson med liv och lust åt att till nya generationer försöka förmedla de kunskaper om berget, stenlagren och stenhuggarkonsten han själv ärvt av tidigare släkten. Till och med gamla journalister tas om hand och undervisas, även om Tage förstås inser att jag är bättre på att hugga i sten i mina texter.

En torr historia

Från skeppsskorpa via berlinerbröd till biscotti

Skorptid

När sommaren närmar sig pockar det på att bakas skorpor i vårt hem. Kanske är en av anledningarna minnet av smak och doft när jag som liten fick förtroendet att dela de färdiggräddade bakpulverskorporna i två delar med en gaffel eller fick en matsäck med saft och långskorpor till lekstugan som var en överväxt berså. Det är nostalgiskt och tryggt med fyllda skorpburkar i skåpet för att inte tala om hur gott det är att doppa dem i mjölk, saft eller kaffe utomhus. Skorpor doppade i mjölk kan också fungera som insomningsmedel i vargtimmen. Våra barn åt skorpvälling med storförtjusning när de var små, alltså ljummen mjölk med grovstötta skorpor i. Andra goda

skorprätter som familjen fortfarande tycker om är den skånska äpplekakan med smörstekta skorpsmular och änglamaten med sylt, grädde och skorpbitar i.

Urdeg och förrådsrost

Havre, vatten och honung kanske var urdegen för skorp- och brödbak, det tror arkeologer som forskat på järnålderns brödkultur. Vi lämnar det och tar ett stort kliv framåt i historien och träffar på succariebrödet (armé- och skeppsskorpor). Soldaterna i Karl XII:s fälttåg mot Norge hade med grova rågskorpor som lättburen proviant. Skorpor var också bra proviant på fartyg och det finns flera mustiga berättelser om hur man borde göra, för att få i sig de stenhårda skorpor till sjöss. Det var viktigt att först knacka dem hårt i bordskanten för att få ut maskarna, därefter kom en hammare väl till pass för att krossa skorpor som därefter hamnade i svagdricka, ölellersoppspad. Även upptäcktsresande beskriver skorporas välsignelse i reskosten. Ordet broze förekommer i deras texter och det är hårda New-Foundlandsskorpor uppmjukade och kokta (någon läsare kanske vet vad det är för något?).

I en reseberättelse beskrivs de mängder av skorpor som polarfarare hade bunkrat upp med. De skulle övervintra på ett stort isflak och ransonen var till slut en enda skorpa om dagen.

Vardag

Tillbaka till de svenska vardagsskorporerna. De kunde

ha/har ingredienser som råg-, grahams- och vetemjöl, mjölk, jäst, hönsflott eller annat flott och ibland kryddor som kummin, anis och fänkål. Enligt min mormor var det bäst att använda smält hönsflott, då blev den så spröd, att den lätt kunna kramas sönder i handen. Då var den perfekt. En vän har berättat att i hennes familj bakades mycket skorpor på en gång och så var det i andra familjer på landsbygden också.

I början av sommaren bakades det i ett par dagar så att skorpona räckte till långt in på hösten. Andra familjer köpte färdiga skorpor att ha hemma i förrådet, alla hann inte med det tidskrävande skorpbaket.

Findoppa

Raskt övertill 1900-talet och den nyare skorpkulturen Vi närmar oss de dyra italienska skorponas (biscotti) intåg i Sverige. Viden genomgång av kokböcker och bakböcker från 1950-1970-talet ser man nu en tydlig uppdelning av fin- och vardagsskorpor. Finskorpona är mindre och bakas på vetemjöl och bakpulver och de namngavs som sockerskorpor, delikatess-, jästpulver- och kardemumma skorpor. De hörde till findoppat, men ett snäpp finare ändå, var den skorpliknande kakan Berlinerbröd med grovhackad söt mandel i.

Biscotti

År 2000 hade den italienska hårda skorpan fått fäste i TV och tidningar. Biscotti finns också att köpa färdiga. I förhållande till den svenska skorpan är detta en riktig lyxvariant med mandel, anis, vaniljsocker, rivet citrusskal och den kan varieras med hackad fin choklad eller saffran. Denna skorpa används ofta till dessert och då ska det finnas ett sött vin att doppa dem i, men de är goda att doppa i kaffe också. Det är inte bara sillen som har gjort en klassresa, det har även skorpan gjort, från enkel skeppskost uppblött i svagdricka till fina salongen med dessertvin.

Lästips:

Grill, Claes. Om mat till sjöss. Gastronomiska kalender 1971

Bergström, Liselott. Avhandling om järnålderns brödkultur. 2008

Lindegran, Jan. Skorpor det hemliga vapnet. Stockholms universitet. 1997

Biscotti

En variation från ett recept från TV

100 g hel sötmandel

75 g nötter

4 dl vetemjöl

2 dl strösocker

1 st apelsin

1 msk vaniljsocker

1 nypa salt

2 st ägg

Gör så här

1. Sätt ugnen på 200 grader

2. Hacka mandlar och nötter mycket grovt.

3. Tvätta apelsinen noga och torka den. Riv sedan av skalet försiktigt.

4. Blanda hackade nötter, mjöl, strösocker, rivet apelsinskal, vaniljsocker, bakpulver och salt på en ren bänkskiva.

5. Forma en grop i mitten och håll i äggen.

6. Knåda ihop till en deg och rulla till två rullar.

Eller använd en matberedare

7. Baka dem i 15-20 minuter tills de fått gyllene färg och är genomgräddade. Ta ut längderna.

8. Sänk ugnen till 120 grader och skiva rullarna lite på snedden, i 2 centimeter tjocka skivor.

9. Torka skorpona på en plåt i ugnen, i 25-30 minuter tills de är helt torra.

Gunvor Fröberg

Studiedag på Hjälmareds folkhögskola den 25 september

Den tidigare inställda studiedagen för dem som jobbar med hembygdstidningar eller dito böcker kommer istället att genomföras lördagen den 25 september. Det blir samma tider och samma program som skulle ha gällt i februari det vill säga följande:

0930 Samling med kaffe i skolans matsal

10.00- 12.00 En medialärare från skolan handleder oss under rubriken "Så lyfter en text – text med snitts och känsla"

12.00 Lunch

12.45 Fortsatt samtal om det språk som vi använder i

våra publikationer och information om vad vi gjort och ämnar göra.

14.30 Avslutning

Anmälningar till februari gäller. Vi tar gärna emot nya anmälningar som då ska skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 53421 Vara, e-post vasterg.hembygdsf@telia.com. Senast den 17 sept. Vi tar ut en avgift på 150 kronor för varje deltagare. Studiedagen anordnas av Hembygdsförbundet genom Västgötabygden och Vuxenskolan gemensamt.

Att hanka sig fram Hur man gör gärdsgårdar

Att hanka sig fram och inom stadens hank och stör är uttryck som är vanliga än i dag. Vi tänker inte på att vi då rör oss med ord som hör hemma i konsten att göra en trägärdsgård. Sådana gärdsgårdar har olika dialektala namn. I Väne härad talade man om "skihag" efter "skina", de kluvna slanorna, som gärdsgården består av. Ordet sked har samma ursprung. I Kinds härad mot gränsen till Småland hette det smålandsgärdsgård.

Gärdsgårdarna var mycket viktiga förr i tiden. Åkern inhägnades till skydd mot de betande djuren och kallades ibland efter inhägnandet för intaga. Ordet finns i ortnamn. Gårdarna kunde bilda hägnadslag, och det var böter på att inte sköta sina hägnader. Redan i Äldre Västgötalagen från 1200-talet stadgas att "gärdesgård skall ståndamellantomt och åkrar lyckt på helgetorsdag", dvs Kristi Himmelfärdsdag. "Lyckt" betyder stängd, lyckta dörrar i rättssammanhang, och hör samman med åkerlyckan. Det skall alltså vara stängt med gärdsgård,

så att djuren inte kan komma dit och förstöra det som såtts. Vidare står: "Den som förer sin gärdesgård av åkrom förrän bärgat är, böte åter allan den skada där gångar igenom och dessutom tre gånger sexton örtugar till den ensam som skadan får". Man fick alltså betala skadestånd, men man fick även böta, om man inte höll sin gärdsgård i stånd: "Utgärdesgårdar alla och led skola vara föra och gilla på helga torsdag. Ligger led ogillt, det är sex örens sak; en öre för enstaka gap i utgärde; åtta örtugar för bolsgärde." Utgärdet låg längre från gården än bolsgärdet. "Bol" med tjockt l är egentligen "bord", där bokstavskombinationen rd blev tjockt l, och från bordet fick man sin näring.

I gärdsgården kunde finnas grindar, led, eller gap med slanor som kunde skjutas undan, berättar Lars Jansson, medlem i Fristads Hembygdsförening. Han har gjort en modell av en gärdsgård med både led och gap, och det är roligt att kunna föra den här skillnaden tillbaka

till ordalydelsen i Västgötalagen från 1200-talet. Gapen kallades också för "skyttlagap". En skyttel i en vävstol fördes också fram och tillbaka som slanorna. Ett torp i min hembygd kallades Gapet och låg då troligen vid ett gap i en gårdsgård. Det var mycket viktigt att ledet eller gapet var stängt, så att djuren inte kunde vålla skada. Grindarna kunde även finnas över vägarna. Djuren samlades på byns fätå eller allmänning och drevs på "dreven" mot skogen, där de vallades av vallpojkar och vallflickor. På västgötska kallades en pojke för "hele" med tjockt l och det är samma ord som herde.

Fristads Hembygdsförening har i samarbete med Fristads Folkhögskola spelat in en demonstration av hur man bygger en gårdsgård av trä. Den finns på DVD och VHS. Lars Jansson berättar där om hur byggandet går till och demonstrerar samtidigt på sin modell.

När man byggde en gårdsgård, var det tre personer i gårdslaget, en stavrare, en stängare och en hankare. Stavrarens uppgift var att sätta upp störlinor, stängaren lade på stänger eller slanor och hankaren hankade fast slanorna. Hankaren var basen för laget. Det skulle gå undan, lika fort som en gammal kvinna går!

Först sattes upp störlinor eller stavar, som man sade i Västergötland. De sattes upp parvis, med lite över en meters avstånd. "Ännastörlinorna", de störlinor som var längst ut, var viktiga och stagades med en stor sten. Så lades fotstängerna, den nedersta slanan dit med rotändan neråt, mellan störlinor eller staverparen. Vid ändan kunde rotändan vara uppåt. Mossgranar, granar som växt fuktigt, var bra material, allra helst om de hade en klump i rotändan. Slanorna sattes fast med hankar. I ändan var det en "ännahank", vid fotändan av slanan en fothank och däremellan en mellanhank. Överst lades en nackahank. Så lades slanorna, de kluvna stängerna, snett på varandra och överst en "nackastång". I Småland kallades slanorna "trolor".

Hankarna var grangrenar som hettades upp i stark värme över öppen eld, så att de blev böjliga och kådan blev impregnerande. De får absolut inte kokas, för då kokar kådan bort och det blir ingen hållbarhet.. Senare användes kanske tråd eller hässjelinor, men gårdsgårdar får absolut inte spikas, säger Lars Jansson.. Då kan de inte återanvändas. De kan annars bara plockas ner och kompletteras med friskt virke.

Lars Jansson vill gärna föra kunskapen om gamla hantverk vidare, och den här demonstrationen med pinnar, trästicker och hankar på modellen fungerar alldeles utmärkt. Han berättar samtidigt och använder de uttryck som hör ihop med hantverket.

I hembygdsföreningen använder vi oss också av hans kunskaper på andra sätt. När det är slåtter, slipar han liar och demonstrerar hur man slår med lie. Vid vår slåtter i Asklandabacken tillsammans med Fristads Naturskyddsförening, kan vi ha ett 20-tal deltagare.

Hankarna var grangrenar som hettades upp i stark värme över öppen eld, så att de blev böjliga och kådan blev impregnerande.

Lars Jansson är också uppskattad, när vi tar emot skolklasser och försöker gestalta, hur det var på Emils och Idas tid i Katthult med hjälp av Fristads Folkhögskolas museum. Då gör han rönnpipor och vattensprutor till barnen. De hörs när de går hem! Gammaldags leksaker som potatisgubbar demonstrerar han också.

Vid en bykdag tillsammans med Borås museum var det Lars som gjorde "askelut" av björkaska och stod vid tvättgrytan. Det är roligt att gamla kunskaper kan föras vidare, och nu vet vi också hur man hankar sig fram.

Text Ann-Britt Boman
Foto Marita Bornefalk

Saxat ur en bok från 1880-talet om oss västgötar.

Detta är ett nobelt och yverboret släkte som bebor den av Gud välsignade provinsen Västergötland.

Enligt Västgöta-Bengtsson finns det cirka 480 olika dialekter i Västergötland. En av dem finns i Din hembygd. Vårdar Du den? Använder Du den? Är den dokumenterad?

Bengt-Olofs gamla skifteslada blev magasin

Bengt-Olof Perssons gamla hölada som var byggd i skiftes teknik någon gång på 1860-talet skulle rivas och sedan bli till ved för att sedan bli till skön värme i mangårdsbyggnaden på gården Bösö strax utanför Vedum. Ödet ville annat. I stället för att gå upp i rök, blev Vedums hembygdsförening eld och lågor. Plockade ner ladan bit för bit. För att sedan återuppbygga logen intill Vedums fornstuga. Men nu som magasin för föreningens omfattande samlingar.

Jordbrukarnas ungdomsförbund (JUF) kan i många fall sessa som föregångare till dagens hembygdsföreningar. Ett av JUF:s intresseområden var bland annat att skydda och bevara olika natur och kulturmiljöer. JUF föreningen i Bitterna utgjorde inget undantag.

Redan i början av 1900-talet hade man samlat på sig en mängd föremål och redskap från svunna tiders jordbruk och hushåll som kunde dateras från stenåldern till förra sekelskiftet. Behovet av en förvaringsplats för föreningens samlingar var därför stort redan vid slutet på 1910-talet.

Ryggåsstuga från Hudene

1924 inköpte Bitterna JUF-förening en ryggåsstuga med två kammare från Mellomgården i Hudene för 110 kronor. Den inköpta stugan revs och byggdes upp på sin nuvarande plats i Västra Bitterna, på mark tillhörande gården Sköttning.

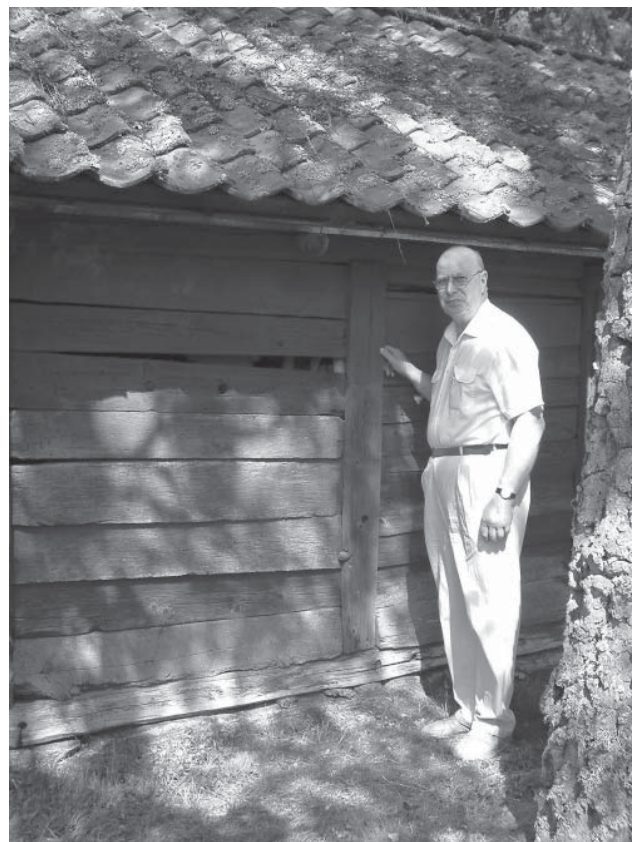
Med åren blev behovet av ytterligare förvaringsutrymme allt större vid fornstugan. I slutet på 1960-talet kom tillfället man länge väntat på. Bengt-Olof och Britta Persson på gården Bösö strax utanför Vedum skulle riva den gamla höladan som var byggd i skiftesverk omkring 1860, för att ge plats för en modern hölada med bland annat en skulltork och höhiss.

- Jag hade tänkt att riva ladan och låta den gå upp i rök. I stället blev hembygdsföreningen eld och lågor över ladan. De fick den om de rev ner ladan, säger Bengt-Olof Persson. På baranågrådagar hade hembygdsföreningens medlemmar genom ideellt arbete rivit ner ladan och forslat bort den.

- Det var nog den bästa affär jag någonsin har gjort. Jag fick till och med betalt. Som ersättning fick jag boken Bitternabygden säger Bengt-Olof Persson. Fast jag hade tänkt köpa boken ändå, men nu fick jag den som ersättning för ladan.

Svårare än vad man hade tänkt sig

Att återuppbygga ladan visade sig snart vara svårare än

Det känns bra att ladan blir bevarad åt eftervärlden, tycker Bengt-Olof Persson som tidigare var ägare till den gamla höladan när den stod på hemgården Bösö strax utanför Vedum.

man kanske hade tänkt sig från början. Även om alla plankor och stolpar var nog så uppmärksamma fick man problem vid återuppsättningen av den gamla ladan.

- Hade man inte fått hjälp av Bror Andersson från Kaggården vet i tusan om de inte hade gått bet på bygget. Han hade varit med förr och visste hur man byggde en skiftesladugård, berättar Bengt-Olof Persson.

Att bygga i skiftesverk var förr en vanlig byggnadsteknik i deska fattiga delarna av Götaland där tillgången på timmer var begränsad. Konstruktionstekniken med bärande och stående grova timmerstolpar, där deligga plankorna fälsas in är en gammal byggnadsteknik som redan på vikingatiden kom till användning vid byggnation av såväl bostäder som fähusbyggnader.

Genialisk konstruktion

-Egentligen är det en genialisk konstruktion. När man skall köra in höet eller säden är det bara att plocka bort plankorna i väggen. När ladan är full är det bara att

sätta tillbaka väggplankorna igen, säger Bengt-Olof Persson.

Några nostalgiska känslor infinner sig inte när Bengt-Olof återser sin gamla hölada vid fornstugan ett par kilometer från hemmagården Bösö.

-Det glädjer mig i stället att ladan blir bevarad till eftervärden, säger Bengt-Olof och lägger sin valkiga

näve på en av väggplankorna. Vill Bengt-Olof och han hustru Britta uppleva nostalgikan de gör det hemma på gården i det dagliga arbetet. Kvar på gården står halva ladan från 1860-talet fortfarande kvar. I hopbyggd med den nybyggda ladan med skulltork och höhiss, används den alltså som hölada.

Staffan Peterson

Folklynne

Den ursprungliga texten kommer från skriften Sverige, framställt i teckningar. 1836-1838. Jag har förenklat och därmed förkortat texten.

Folklynne

Västgötarna är kända över hela landet som gårdfarihandlande, vanligen menar man med västgöte en kringvandrande köpman. Redan i forntiden var västgötarna kända som krämare, man ska inte tro att det gällde hela Västergötlands befolkning. Det gäller endast häraderna Marks och Kinnas innevånare, här är det en steril natur och invånarna tvingas försörja sig på annat sätt. Alströmers fabriksanläggningar har ytterligare ökat hågen för köpenskap. Att gårdfarihandeln för övrigt urartat, är ett felsomdenhargemensamt med många andrainsättningar och bruk. Folklynnet har ett större inflytande än lagar och författningar. Den största delen av Västergötlands

allmoge består av ett enfaldigt folk som då det äger en ypperlig jord, borde kunna bärga sig väl. Misstroendet till de så kallade herrarna har sträckt sig så långt att bonden hellre svälter än att vika från förfädernas sätt att bruka jorden. Bönderna vill inte följa de större godsägarnas exempel på att sköta jordbruket systematiskt och rationellt. I allmänhet är västgötarna fallna för spekulation och eftertankar. Denna deras håg har i en del trakter tagit en religiös riktning, så att den så kallade Läsa-sekten brett ut sig mycket och väckt oroligheter. I senare tider har flera industrier startats och de har slagit väl ut, bland annat Nääs Bomullsspinneri. Ett förbättrat lantbruk och en förädlad fåravel har genom enskilda patrioters bemödanden haft framgång. En allmänt utbredd välmåga borde ha inflytande på nationalkaraktärerna och man kan därför hoppas på Västergötlands framtid.

Gunvor Fröberg

Studiecirkeln blev en bok

I de flesta hembygdsföreningar finns det en massa bilder som ligger i lådor eller sitter i album. I bästa fall finns det lite noteringar i albumen om var korten förställer. Vad gör man med alla bilder? I Östra Frölunda Hembygdsförening drog man igång en studiecirkel och så här berättar Carin Mathiasson.

Vi har i en studiecirkel under tre terminer samlat och identifierat över 500 gamla foton från Frölunda. Vi valde att fokusera på vardag och arbete (det som finns minst dokumenterat) när vi sedan ställde ut 134 bilder med text på Ulfshed i höstas. Vi hade cirka 2.000 besökare (det

bor 500 personer i Frölunda) och vi förstod av deras reaktioner att utställningen inte bara beskrev Frölundas historia utan hela Sveriges landsbygdshistoria. Vi har nu samlat utställningen plus några fler bilder och mer text till boken Gamla foton från Östra Frölunda, och tror att den är en angelägenhet inte bara för Östra Frölunda.

Resultatet blev en bok på drygt 150 sidor. De flesta bilderna har små korta texter ibland har redaktionen skrivit en liten längre text. Tre terminers studiecirkel gav en fin historiebok.

Leif Brunnegård

Hänt på bögda...

Torpvandring vid Jälmån i Dalstorp

Dalstorp-Nittorps Hembygdsförening anordnade en torpvandring som följde Hjälmån från Stocken ner till Hjälmfors bruk. Det finns många lämningar efter verksamheter som har varit i dalgången från mitten av 1800-talet till mitten på 1900-talet. Ciceron vid vandringen var Gösta Nilsson i Växtorp som har forskat en hel del i de kvarlämningar som finns i bygden. Till sin hjälp hade han Kenth Andersson som har forskat mycket om bygden och skrivit en del böcker i ämnet och han kunde ge många detaljerade beskrivningar om personer och byggen utefter ån. Det var för övrigt många i gruppen som bestod av över 30 personer som hade detaljerade minnen från en svunnen tid och de kom med egna frågor och de hade ibland svar på en och annan fråga som uppkom.

Första anhalten på vandringen var vid Stocken där det funnits en ramsåg, en kvarn och en kraftstation. När kraftstationen byggdes kunde den ge ström till ett antal hushåll. Man betalade för antalet lampor man hade och uppfinningsrikiheten var stor för att slippa betala för mycket. Detta gav sig i uttryck i att väggar öppnades för att spara en lampa då denna kunde ge ljus till två rum samtidigt. För att spara på vattenflödet i ån och på generatorerna så stängdes strömmen av vid 22-tiden på kvällen och kopplades på morgonen efter vilket gjorde att all verksamhet nattetid nästan upphörde.

Längre ner utefter ån låg Spiksmedjan eller som det rätteligen hette Växtorps Manufakturmedja. Den grundades 1859 och man tillverkade till en början spik men 1876 sammanfördes medjan med annan verksamhet i bygden och man började tillverka jordbruksredskap som behövdes då för att modernisera jordbruk och skogsbruk.. På 1860-talet var lönen för att tillverka spik 60 öre för 1000 spik.

Gruppen samlad vid Spiksmedjan i Dalstorp

Från Stocken och neråt är vattenströmmen ganska strid så det var lämpligt att bygga verkstäder. Hjälmfors Bruk var ett sådant företag som var igång under åren 1865 till 1889 och hade som mest 35 anställda. Man köpte in järntackor som först smältes ned och sedan kunde man med vattendriven hammarsmidajärnet tillstångjärn, rundjärn, plattjärn med mera. Järnet levererades sedan till en plogsmedja som fanns nerströms vid Hjälmåns utlopp i Dalstorpssjön eller till Spiksmedjan en bit uppströms. Konkurrensen hårdnade under 1880-talet och 1889 revs bruket och en industriepok hade gått i graven.

För den som vill fördjupa sig mer i historien kring Hjälmån kan läsa de böcker som skrivits i ämnet t ex "Järnets män" av Kenth Andersson och "Dalstorp genom tiderna" av Karl Kjellén. Vid Hjälmfors Bruk blev det fikapaus och de som var med vid vandringen kunde konstatera att de fått sig en stor portion motion, historik om bygden och en hel del historier som gav upphov till många skratt.

Sven Persson

Berättardags i Husaby

Husaby är redan Götenekommuns största turistmål med omkring 40 000 besökare årligen enligt Husaby hembygdsförenings årsredovisning. Enligt lokaltidningen, som inte är lika blygsam, handlar det om 60 000 årliga

besökare. Men det skall bli fler. Det underströk ordföranden Sölve Johnsson när han välkomnade deltagarna till föreningens årsmöte i Hembygdsgården, och detta underströks än mer av Bengt Pettersson från Bissgården,

grannemed Biskopsborgen alltså, som berättade om det Leaderprojekt som skall leda till att alla vägar bär till Husaby.

Kaffe med gott tilltugg serverades till svängig musik av Örjans Svänggång som även berättade historier och lockade till skratt och ivrigt fotstamp. Årsskriften låg klar och av den kunde man läsa om årets omfattande verksamhet med bl a en lång rad av berättarkvällar. Föreningens verksamhet kommer också att kunna följas på nätet.

Styrelse och kommittéer omvaldes och så hyllades treförtjänta medlemmar med Västergötlands Hembygdsförbunds diplom:

Berit Tuvehagen är kassör sedan 2004 och håller god ordning på ekonomin. Hon är också medlem i fastighetskommittén och tvekar inte att fatta penslar, hammare och såg. Dessutom qviltar hon utan problem grytlappar till tombolan.

Sture Karlsson tar stort ansvar för att gräsmattan blir klippt och deltar varje år i den stora vår- och höststädningen ute och inne. Han kommer också gärna till de flesta aktiviteter som anordnas.

Lena Johansson är en av föreningens "sockerkringlor" som ställt upp i många år i sommarcaféet och vid större kalas. Sockerkringlorna utfört värdefullt ideellt arbete,

Diplommottagarna Berit Tuvehagen, Sture Karlsson och Lena Johansson tillsammans med Västergötlands hembygdsförbunds representant Hans Menzing och Husabyortens hembygdsförenings ordförande Sölve Johnsson. Foto: Göran Englund

och föreningens caféverksamhet skulle inte fungera utan dem, försäkras det. Hon är också en trogen deltagare i berättarkvällarna.

Diplomen överlämnades av Hans Menzing från Hembygdsförbundets styrelse.

Soldattorpet i Västerplana öppet för alla

På söndagseftermiddagen den 18 juli öppnade Kinnekulle Hembygdsförenings soldattorpet, som vanligt serverades kaffe med hembakat i trädgården. Ett hundratals personer hade sökt sig till det gamla torpet. Några av dem var en trio från Väla i Örslösa, det var Eivor Gabrielsson med sonen Thomas och svärdottern Pia. Thomas och Pia bor i Stockholm och var på sommarbesök i Väla och besökte Eivor. Dagen till ära hade trion Gabrielsson bokat på Kinnekulle. En rundtur på Kinnekulle, med havd lunch i slalombacken på Höggullen och sedan till det gamla soldattorpet.

Det visade sig att det gamla torpet med anor från 1700-talet är intressant för både gamla och unga, åldrarna på besökarna varierade allt från 2 år till över 80 år.

Torpet går under många namn, men fastighetens riktiga namn är Åtorp nr 339. Benämningen Sextus-torpet fick det av den sista soldaten Sextus som bodde där, detta var på 1870 och 80-talet. Sextus var dessutom stenhugare och auktionsutropare när han inte tjänstgjorde som soldat. Familjen emigrerade till Amerika, dit hade några av deras barn tidigare rest. Garbo-torpet är benämningen

Thomas Gabrielsson, Eivor Gabrielsson och Pia Gabrielsson gör ett besök i torpet och dricker kaffe med hembakat

efter historien om Greta Garbos släktskap med Gustav och Lovisa Johansson, föräldrar till Sven som flyttade till Stockholm. Det berättas att Sven bodde granne med Greta föräldrar på Blekingegatan, paret levde åtskilda

dock gifta, det var då Sven kom in i bilden och Greta blev till. Äktenskapet fortsatte dock senare och Sven blev inte registrerad som far. Om denna historia är sann eller inte har diskuterats många gånger, men invånarna i byn och framförallt det lilla torpet med de 85 cm tjocka väggarna tror och vet vad som är sant.

Torpet är det enda bevarade av fem soldattorp som funnits i Västerplana. Soldattorpen placerades ofta på en marklott som inte var så värdefull av roteägaren.

I början av 1680-talet omorganiserades den svenska krigsmakten till Indelningsverket. Syftet var att alltid ha ett bestämt antal soldater som var vältränade och som snabbt gick att mobilisera i krig. Soldaten levde av sitt

torp, förvarade utrustningen hemma och gjorde varje år ett "möte" på regementets exercished.

Det var roteböndernas ansvar att värva soldater. Värvingen skedde främst bland ärendomslösa, fattiga, drängare etc. Under fredstid var det ett sätt att komma upp sig, få ett eget torp, uniform etc. Om roten inte lyckades rekrytera en ny soldat kunde i värsta fall en rotebonde själv få ta på sig uniformen och dra ut i fält.

Eftermiddagitorpet gav besökarna både historiska kunskaper och gott kaffe med dopp.

Text Lena Brodin
Foto Freddie Wendin

Från medeltiden till stad i förändring

Stadspromenader i Skövde

Sommartid lever hembygdsgrändarna upp. Landsbygden blommar. Men vad händer i sommarstaden? I Skövde anordnas sedan ett tiotal åregelbundet stadsvandringar.

Jubileumsgåva
Hembygdsföreningen började anordna stadsvandringar som en gåva till Skövdes 600-årsjubileum år 2001, säger förre polismästaren Börje Bergsten, som då var ordförande i Skövde Hembygdsförening.

Promenaderna har blivit ett populärt inslag under sommarhalvåret. I samarbete med Turistcentrum och Kulturkontoret i Skövde kommun inbjuder hembygdsföreningen till sju tematpromenader sommaren 2010. Man samlas i Helensparken, där Helénstugan är den enda byggnad som finns kvar efter stadsbranden 1759.

Den 30 juni inledde Börje Bergsten en centrumpromenad med att berätta om ägarna bakom några av stadens välkända, äldre affärsföretag. Ett företag som under många decennier satte sin prägel på stadens kafékultur var Juhlinskonditori. Det finns nu i Skövde stadsmuseum, där besökare vid vernissager och liknande kan slå sig ner

Börje Bergsten berättar om kända affärsföretag i Skövde genom tiderna vid en promenad i Skövde centrum.

vid kaféborden och njuta en god kopp kaffe med bröd, som inte sällan har bakats av hembygdsföreningens vice ordförande. Vid en annan promenad berättar Bergsten om hus och händelser vid stadens båda torg.

Vid en promenad går vi runt medeltidsstadens staket med Lars Johan Ekelöf som ledare. Skövdes skyddshelgon S:ta Elin, eller Helena som hon även kallades, är ett helgon som via vårt stadsvapen

symboliserar Skövde. Elin levde på 1100-talet. Enligt en legend, nedtecknad på 1280-talet av biskop Brynolf, var Elin en mycket from kvinna som bland annat bekostade byggandet av Skövde och Våmbs kyrkor. På väg till en kyrkoinvigning i Götene blev hon mördad.

En promenad ägnas åt det arkitektoniska. Ekelöf, som själv är arkitekt, berättar om kända byggnaders arkitekter – från Kellman till Heineman.

En annan promenad ägnas åt dynastin Grenander, en känt namn i Skövdes historia.

De två sista promenaderna leds av förre museichefen i Skövde, Göran Lundh, sedan några år ordförande i Skövde Hembygdsförening. Han berättar om Staden

som brann och om Skövde – sanering och förändring. Förödande brand
En förödande brand inträffade hösten 1759. De flesta av stadens byggnader förstördes. Staden hade minskat i storlek och det var först inte självklart att staden skulle byggas upp igen.

När Västra stambanan mellan Stockholm och Gö-

teborg blev färdig 1862 betydde det stora fördelar för Skövde. Föregångaren till Volvos motorfabriker, Skövde Gjuteri och Mekaniska Verkstad startades 1868. Omkring 1900 förlades flera militära förband till Skövde. 1913 kom även Skaraborgs Regemente hit. Det bidrog till ökad konsumtion och affärsverksamhet.

Monika Moberg

Nationaldagsmete i Lidan

Under de senaste åren har det blivit något av en tradition att Edsvära hembygdsförening samlas vid idylliska Vättesmad vid ån Lidan, för att på Sveriges nationaldag ägna sig åt tävlingsmete i Lidan.

-Det kan väl knappast bli svenskare än så här på nationaldagen, strålande sol och en natur i full grönska och blomning, säger Solvig Svantesson, taleskvinna för Edsvära hembygdsförening.

Runt stränderna vid det för dagen nästan helt torra vattenfallet vid Vättesmad, har det samlats närmare ett 30-tal personer, med eller utan metspö, för att pröva fiskelyckan. En och annan abborre lurades att nappa på de sylvassa mask- eller degförsedda krokarna.

Om nu fiskelyckan inte riktigt skulle infinna sig, hade för säkerhets skull Edsvära hembygdsförening tänt upp grillen och laddat upp ordentligt med grillkorv inför fiskekvällen.

-Vår metartävling vid Vättesmad får väl mer betraktas som enträff- och mötesplatsnunnarnas naturärsomfagrast, än som en fisketävling, säger Solvig Svantesson.

Bildtext till bilden på första sidan:

Mete. Vinstgivande metspö? Max Friberg vann tävlingsmetet förra året vid Vättesmad. Max vann då metspöet, kanske är det ett riktigt turspö, som skall ge honom vinsten även vid årets nationaldagsmete.

Staffan Peterson

Börje Kloo hyllades

Börje Kloo hyllades med Sveriges Hembygdsförbunds utmärkelse hedersnål med lagerkrans.

När är det lämpligare att fira hembygden än på nationaldagen. I Helås hade man samlats kring fanor, fosterländska och somriga sånger samt kåseri av Börje Brelid, som lockade till skratt och eftertanke. Arrangörer var Helås Intresseförening och Ryda Hembygdsförening. Kantor Karl-Gustav Karlsson ledde Ryda-Kedumskören medan kyrkoherde Leif Nordlander höll ett tal med hembygdens lov blandat med utblickar. En veteran inom hembygdsvårslsen belönades med Sveriges Hembygdsförbunds hedersnål med lagerkrans. Börje Kloo har varit ordförande i cirka tio år och sekreterare lika länge. Han har också bland annat lagt ned mycket tid på reparationer av föreningens hus. Utmärkelsen överlämnades av Hans Menzing från Västergötlands Hembygdsförbund medan Mona Köpsén, ordförande i Ryda Hembygdsförening, hyllade Börje med blommor.

Trädregister

På Trädportalen www.tradportalen.se kan du se vilka gamla fina träd som finns registrerade i din bygd. Länsstyrelsen har inventerat, men du kan också själv gå in och registrera värdefulla träd i din närhet. Särskilt intressanta är förstas gamla träd, särskilt stora träd eller grova hålträd.

Medeltiden i Västergötland och på Gotland

Under en tid har medeltiden varit ganska aktuell i Västergötland, främst på grund av Jan Guillous böcker om riddaren Arn Magnusson, fiktiv son till Magnus Minnesköld av Folkungaätten och den efterföljande filmatiseringen av böckerna.

Visst finns det medeltid i Västergötland, till exempel i Skara, Varnhem och Gudhem, men Västergötland har alltid varit öppet för nyheter och inflytande utifrån. Min man är från Gotland, och vi får ofta anledning att jämföra, hur vi ser på medeltiden i våra respektive landskap. Jag glömmer aldrig hans breda leende, när jag en vacker pingstafton bad honom att följa med och fotografera medeltiden i Fristad med omnejd, den trakt där vi bor. - Vad ska vi då fotografera? Hembygdsföreningen behövde bilder till en utställning om medeltiden på vår Mölarpsdag. Vi hade nämligen i styrelsen en kvinna, som hade sytt fantastiska medeltidsdräkter, och vi ville ha lite anknytning till bygden,

Vi fann faktiskt medeltid, både på Påtorp i Fristad och i kyrkorna runt om i bygden. I ett vapenhus på Vänga kyrkogård finns i väggen plankor från träd som växt på 900-talet enligt en dendrokronologisk undersökning. En stavkyrka byggdes i Vänga på 1000-talet. Medeltida kyrkor i Tärby och Borgstena ligger i anslutning till gravfält liksom den raserade kyrkan i Gingri. På Fristads kyrkogård finns gravhällar över medlemmar av den medeltida ätten Gylta och över Anders Oxehuvud.

Farfarsmorfarsfar

Kanske är medeltiden lite mera avlägsen här i Västergötland än på Gotland. Så mycket nytt har pålagrats. I Visby på Gotland finns det cirka 70 bebodda medeltida hus, och alla öns 92 kyrkor har i stort sett samma utseende som på 1300-talet. I det gamla medeltida rådhuset i Visby finns fortfarande de urholkade trapporna kvar, där min mans farfarsmorfarsfar gick som rådhusvaktmästare på 1700-talet, Sedan bodde han i klockarehuset som också är medeltida.

I de gotländska kyrkorna finns de medeltida kalkmålningarna kvar och har inte överkalkats, och norra långhusväggen saknar fortfarande fönster. Kanske står Maria-altaret kvar, eftersom norrsidan är kvinnornas sida. På södra sidan stod en bild av kyrkans skyddshelgon. Det finns triumfbågar med krucifix och tolv biskopskors målade på kyrkväggarna från invigningen för 700 – 800 år sedan. Dopfunten står vid ingången, så att inte det odöpta barnet behövde bäras in i kyrkan. Repet till kyrkklockan hänger ner från tornet, och klockaren ringer

Asklanda kyrka är från mitten av 1100-talet. Tornet byggdes till vid en renovering 1898, men kyrkans norrsida saknar fönster.

på samma sätt som för många hundra år sedan.

När min man och jag ska se på någon medeltida västgötsk kyrka undrar han: - Vad är det som är medeltida? Lite skamset tvingas jag ibland erkänna, att det är en liten bit av södra långhusväggen. Många medeltida kyrkor i Västergötland byggdes till på 1700-talet, och då tog man också upp stora fönster på norra långsidan. Väggarna vitkalkades kanske senare, och många medeltida målningar försvann. På 1800-talet revs många kyrkor, och nya stora "Tegnér-lador" byggdes. Medeltida skulpturer försåldes eller kastades bort. I bästa fall hamnade de på kyrkvinden och har kunnat plockas fram igen. Det finns alltså en stor variation i Västergötlands kyrkor, jämfört med Gotlands som har kvar sitt medeltida utseende.

Profana hus

Medeltida profana hus finns i Västergötland kvar i form av borgar eller borgruiner, till exempel Torpa stenhus och Läckö gamla biskopsborg. På Gotland finns de flesta medeltida husen i Visby, omgivna av ringmuren från

1200-talet. Det var rika köpmän som uppförde husen, som fortfarande används. Det äldsta bostadshuset lär vara från 1266.

I södra Västergötland har vi ofta medeltida släkter knutna till gårdar, såsom Stenbock på Torpa i Länghem. Gylta på Påtorp i Fristad och Oxehuvud på Uddetorp och Hökerum.

Den Erikska ätten är knuten till Eriksberg, där den medeltida kyrkan finns kvar. Och kyrkorna i Vesene, Asklanda och Ornunga har inga fönster på norrsidan!

Bosgården

En intressant fråga är hur de gårdar som kallas Bosgården hör ihop med den medeltida bo-indelningen. Det finns sådana gårdar till exempel i Gingri och Borgstena och kanske tidigare också i Fristad. Gudhems bo, Lungs bo

och Vartofta bo sträckte sig längs Viskan och Ätran ner till södra Västergötland.

Längs övre Ätran och övre Viskan finns många orter som slutar på -arp, till exempel Toarp och Åsarp. Ändelsen -arp för -torp finns också i södra Sverige. Är det ett exempel på inflytande söderifrån längs vattendämnarna?

Det finns många frågor om medeltiden i Västergötland, och den är fortfarande levande trots stora förändringar. Även om vi inte kan skapa samma stämning som under medeltidsveckan i Visby, har vi en rik medeltida historia.

Text Ann-Britt Boman

Foto Leif Brunnegård

Skaradjäknen vem är han?

Att en djäkne i allmänhet och en Skaradjäkne i synnerhet är en märklig person tror väl vi som inte är så belästa och som bor några mil från Skara. På en av våra lördagssamlingar på museigården i Ornunga var Uno Boman från Skara dagens gäst och tack vare hans berättelse känner vi nu både gamla och nya Skaradjäknar bättre.

Varför är Du här

Boman började med att visa upp en bild av en gammal skylt som suttit ovanför en skoldörr på Högre Allmänna Läroverket i Skara. Texten var på latin, men betydde ungefär Varför är du här. En bra fråga som även dagens skola borde ha över dörren, ansåg Boman. Och så berättade han lite om varför han själv var just i Ornunga den häreftermiddagen. Det skulle ju handla om Skaradjäknar och då var det lämpligt att först reda ut vad ordet djäkne betyder. Det är också latin och betyder diakonis. Det var en titel på dem som hjälpte till i de många kyrkorna som byggdes på 1100-talet. Diakonis var inte präst, men bra nära. Att den här utbildningen skulle ske i Skara var självklart, här låg domkyrkan och i början var skolan sammanbyggd med kyrkan. Att elevantalet var stort och satte sin prägel på Skara kan man förstå av en uppgift från mitten av 1600-talet som berättar att 64% av Skaras befolkning var djäknar.

Alltid en Skaradjäkne

Naturligtvis är Uno Boman en äkta Skaradjäkne och han hävdade med bestämdhet, att om han bara får tillräckligt med tid på sig, då kan han bevisa, att bakom allt viktigt som har hänt finns det alltid en Skaradjäkne. Och så bjöd

han på en del smakprov för att bevisa sin teori. Först ut var naturligtvis ett par djäknar som betytt mycket för just vår bygd. Det är prästsönerna Gustav och Birger Sandzén. Det är tack vare dessa bröder som Ornunga gamla kyrka finns bevarade och att Svältornas Fornminnesförening är Västergötlands äldsta hembygdsförening.

Så följde en beskrivning hur djäknar i allmänhet och bröderna Sandzén i synnerhet bodde under sin studietid i Skara. Var djäknen prästson var ofta de ekonomiska förutsättningarna ganska bra, men det fanns gossar som verkligen fick kämpa för att få möjlighet att klara av sitt uppehälle i Skara.

Bara gossar

Förr var det inte tillåtet för flickor att studera på ett läroverk. Inte förrän 1927 öppnades läroverket i Skara för flickor och först efter påtryckningar om att statliga bidrag skulle dras in. Men det fanns flickskolor, i Skara fanns det sex stycken. I en verksamhetsberättelse från 1885 har Uno Boman läst, att syftet med en flickskola var att lära flickorna att bättre förstå sina mäns intressen. En diskret röst i publiken: Synd att den målsättningen försvunnit.

Kändisar

Skara Högre Allmänna Läroverk var till att börja med mest en skola för blivande präster och biskopar. Men en del valde andra yrkesinriktningar och för att nämna några exempel blev några botanister, veterinärer, slottsarkitekter och landshövdingar. Enligt Boman var sex Skaradjäknar landshövdingar samtidigt. Sängen och

musiken har också haft en stor plats i skolan, för stor, tyckte den del, så numera finns en särskild linje för sång och musik och lite mer aktuella Skaradjäkna är grupperna Zeke och Timotej.

Tacktal

Efter Uno Bomans föredrag fick han en present av föreningens ordförande Marianne Lindh. Hon överlämnade föreningens Jubileumsbok. Då passade Boman på att lära sin publik hur man framför ett tack till en dam: Din godhet överträffas endast av Din skönhet!

Leif Brunnegård

Läsvärt i korthet

Västergötland sett från himlen. En hisnande färd över ett historiskt landskap. Flygfoto: Nils-Åke Siversson. Text: Stig Hammarson och Roland Svensson. Utgivare: Trafik-Nostalgiska Förlaget. 114 sidor i stort format med massor av färgbilder. Texten även på engelska.

100 år med vatten, kraft och energi. En bok om Vattenfall i ett västsvenskt perspektiv. Redaktion: Vattenfall Västsveriges Veteranförening. Förlag: Veteranföreningen, gm Rolf A Johansson, Kanalstigen, 461 34 Trollhättan. 128 sidor med många illustrationer och intressant läsning inte minst om de första årens uppbyggnadsarbete

Körsbärsblomman. Medlemstidning för Eggby, Istrum och Öglunda hembygdsförening. Nr 2 2010. Redaktör: Hjördis Lundberg. 27 sidor där vi bl a kan läsa om att kronprinsessan Victoria som gift får hjälp från Valle. Med hembygdsdräktens mössa.

Främmostad – vår hembygd. Årsskrift utgiven av Främmostads hembygdsförening 2010. Redaktion: Tage Brolin, Iréne Hermansson, Viveka Wall och Eva Pettersson. 24 sidor med många gamla fina bilder. Vi kan bl a läsa om torparpojken som blev patron på herrgårn.

Lovene samhälle, uppkomst och utveckling. Redaktion: Barbro Kjellman, Britt Ellingsen, Ann-Marie Holmqvist, Anders Holmqvist och Åke Kjellman. Utgivare: Mellby-Åsaka Hembygds- och fornminnesförening. Antal sidor: 124 med många bilder och massor av information hämtad ur minnen och tidningar.

Jag. Signe Hedenius. Författare: Birgitta Rudberg. Förlag: Tre böcker. 340 sidor med många illustrationer. Signe Hedenius var en konstnärligt mycket begåvad

professordotteri i Uppsala som blev prostinna i Skövde. Här skildras hon av dotterdottern med hjälp av brev, dagböcker, släktfoton och konst.

Dr. Carlander i praktiken. Läkekonst 1793 - 1814. Författare: Gudrun Nyberg. Förlag: Carlsons. 445 sidor. Detta är en fortsättning på boken Doktor Carlanders Göteborg, folkliv, sjukdom och död 1793 - 1814. Ytterligare ett band kommer.

Hans Menzing

Berättardags

När deltagare i Riksstämman avslutade med ett Kinnekullebesök fick ordföranden i Husabyortens Hembygdsförening, Sölve Johnsson, chansen att presentera verksamheten. Bl a de många välbesökta berättarkvällar som anordnas, gärna på platsen för verksamheten och med berättare med egna minnen att förmedla inbjuda. Berättarkvällaravdetslaget förekommer säkert på många håll, men i Husaby görs fylliga referat av berättelserna till årsskriften, som på så sätt blir en fortlöparens historiebok över bygden.

Din förening har säkert också uppskattade satsningar. Hör av dig och berätta.

Hans Menzing

Hembygdens Helg på Historiska museet 23–24 oktober

Historiska museet i Stockholm bjuder in alla medlemmar i Sveriges Hembygdsförbund att under en innehållsrik helg se museets nya uppmärksammade utställning Sveriges Historia och få specialvisningar av föremål från den egna hembygden. Hembygdsföreningar och förbund får möjlighet att på olika sätt visa upp sig för allmänheten. Det kommer att sjuda av aktiviteter både utomhus och inomhus på museet.

Historiska museet öppnar sina dörrar för SHF:s medlemmar, ingen föranmälan behövs, och entréavgiften är frivillig. Öppettider är 11–17 båda dagarna. Resa och logi får var och en ordna själv. Några regionala hembygdsförbund arrangerar bussresor, ta kontakt med ert förbund för samordning.

Se ett föremål på museet från er hembygd som normalt inte visas. Välj själv eller låt museets personal ta fram det.

Gysinge Byggnadsvård kommer att svara på frågor om god byggnadsvård. Ta gärna med något föremål eller foto på en byggnad eller inredning som ni har frågor om. Vill er förening visa något hantverk eller sin verksamhet, kontakta SHF:s kansli.

Kolla på hemsidan

Västergötlands hembygdsförbund hade natrligtvis ett bokbord under riksstämman i Skara. Här fanns olika slags skrifter som i första hand berättade om vårt landskap. Men det fanns fler bokbord där jag kollade och fann en del som lockade till läsning.

Om Du går in på riksförbundets hemsida www.hembygd.se och kollar i vänstermarginalen hittar Du en länk som heter Bokservice. Här kan Du hitta mycket intressant både för Dig personligen och för Din förening. Ta god tid på Dig.

Gor lokt

Tänk va ena döft kan väcka minnen hos en. Här um kvällen va vi å hälsa på goa vänner. När ja öppna bildôra strömma dä ena härli lokt in i näsa på mäk. Dä lokta hö! Uppe på rännet va dä fullt mä hö å höflakten geck å nere på gôlvet på lon lå dä lite hö. Vesst loktar dä gött. Nôra dar senare tog ja mäk en cykeltur, å på en aker in te vägen va dä nuslaget hö på tôrk. Å dä häringa ena lokt sum håller på å försvinna? Mina tanka geck en sexti år tebakers i tia. Då slog di å hôt mä slôttermaskin å renera putsa di mä hjälp utå en lie. Så vände di hôt mä en högaffel när dä börja tôrka. Så räfsa di ihopet, å va dä grannt vär stäckte dit. Så kom höhåva fram, å tänk å få setta högst upp på holasst, vecka känsla. När hôt va uppkommet på rännet, då kunne en hôppi i hôt. En del töckte um att söva i hôt nôra nätter. Tänk va ena lokt kan väcka mö minnen.

Håkansson

Berättar Du för vänner och bekanta om vad Du läser i Västgöta-bygden? En del föreningar är bra på att göra reklam för hembygdsrörelsen. Andra kan bli bättre!

Redaktörsgrupp:

Roland Antehag, Lilla Mjölseredsv 9, 466 95 Sollebrunn, tel 0322/402 55,

e-post: r.antehag@hotmail.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Eva Bergström Hyenstrand, Carl von Linnés väg 2, Skultorp, 541 55 Skövde, tel 0500 - 43 30 13,

e-post: hyenstrand@hotmail.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Våring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Ann-Britt Boman, Spireavägen 5, 513 35 Fristad tel 033 - 26 19 21,

e-post annbritt.boman@telia.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro, tel 0512/531 50, e-post: tb.bygg-tjanst@telia.com.

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp, tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Stig Green, Fjällrosv 1, 516 32 Dalsjöfors, tel 033 - 10 15 85, e-post: stig.green@bornet.net.

Per-Göran Persson, Östergården 1, 54066 Sjötorp, tel 0501-50138, 070-7838079.

e-post pellep@telia.com

Förbundsordförande: Eva Bergström Hyenstrand.

Förbundssekreterare: Mona Lorentzson, Wallströmsliden 6, 463 71 Lödöse. Tel 0520 - 66 02 74

e-post: mona.lorentzson@kultur.goteborg.se

Förbunds-kassör: Hugo Isaksson, Box 2067, 523 02 Timmele. Tel 0321 - 300 01.

e-post hugo.isaksson25@hotmail.com .

Kanslist:

Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-339 42, bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383, Plusgiro 8 57 59-9,

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Bröllop 1910 - 2010

År 1910 gifte sig Ernst och Ebba Johansson och bosatte sig senare i Sjötorp, Ornunga socken. I början av 1900-talet hade inte bruden vit brudklänning utan den var svart. Bruden på bilden har inte någon brudbukett men brudgummen har en blomma i frackrockens knapphål. De första brudbuketterna var inte så stora, utan en liten bukett som fästes på klänningen. Blomman på brudgummens rockuppslag tog man ofta ur brudbuketten. Lite längre fram i tiden är brudbuketten större och är en gåva till bruden från brudgummen. Hur brudbuketten såg ut visste inte bruden i förväg. Men tiderna förändras och numera är det en gemensam angelägenhet att beställa brudbuketten.

Att gå till fotografen har vi kunnat göra i drygt hundra år. Naturligtvis ville man ha ett kort när man var bröllopsklädd. Bröllopsdräkten var för det mesta det mest påkostade klädesplagget man skaffade sig.

Men sederna förändras och märks först i städerna. Den vita brudklänningen och slöjan finns omnämnt i mitten av 1800-talet, men ute hos allmogen på landsbygden dröjer det ett stycke in på 1900-talet.

Hur det var i det här fallet vet jag inte, men det vanliga var att vigseln ägde rum på pastorsexpeditionen. Närvarande under vigselakten var enbart bröllopsvittna.

År 1947. Bröllop på Sällershög i Asklanda. Karin och Gunnar Andersson hade många gäster på sitt bröllop. Bröllopfesten ägde rum i brudens hem. Var det så här många gäster, då gällde det att det fanns många rum i huset.

Naturligtvis ville man föreviga den stora festen och då kom fotografen Winbo från Herrljunga till bröllopgården. Man kan tänka sig att det krävdes stort tålamod av både fotografen och bröllopgästerna innan det var dags att fotografera.

År 2010. Emilie och Christian Hallberg vigdes i Ornunga gamla kyrka den 29 maj 2010. Brudparet Hallberg har säkert haft mycket mer att säga till om inför sin bröllopsdag än vad brudparen Johansson och Andersson hade. Emilie och Christian kunde välja var vigseln skulle äga rum, vem som skulle vara vigselför rättare och vilka övriga personer som skulle engageras. Alla bröllopgästerna fick naturligtvis inte plats i brudens hem utan festen ägde rum i en stor bygdegård. Tiderna förändras och bröllopen med dem.

Leif Brunnegård

Foto Peter Fogel